№ 260 ՈՒՐԲԱԹ, 25 ՆՈՅԵՄԲԵՐԻ

1911

ԵՐԵՍՈՒՆԻՆՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՈՒՐԲԱԹ, 25 ՆՈՅԵՄԲԵՐԻ № 260

Տարեկան գինը 10 ռուբլի, կէս տարուինը 6 ռուբլի. Առանձին համարները ՄԻԱՅՆ ՏԵՂ 5 ԿՈՊ.

Թիֆլիսում գրվում են խմբագրատանը.

Միր հասցէն՝ Тифлисъ, редакція „Мшакъ" Сергіевская ул., № 5. Tiflis, Rédaction „Mschak".

Խմբագրատան տելեֆոն № 253.

ՄՇԱԿ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 (բացի կիրակի և տօն օրերից).

Յայտարարութիւնները ընդունվում են խմբագրատանը.

Յայտարարութիւնների համար վճարվում են իւրաքանչիւր տողատեղին 20 կոպէկ.

Տպարանի տելեֆոն № 67.

ԲԱՑՎԱԾ Է ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՄՇԱԿ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆԱԿԱՆ ԼՐԱԳԻՐ

ԱՌԱՋԻԿԱՅ 1912 ԹՒԱԿԱՆԻ ՀԱՄԱՐ

ՔԱՌԱՍՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳԻՆԸ. «Մշակի» տարեկան գինը 10 ռուբլի է, 11 ամսվանը 10 ռ., 10 ամսվանը 9 ռ., 9 ամսվանը 8 ռ., 8 ամսվանը 7 ռ., 7 և 6 ամսվանը 6 ռ., 5 ամսվանը 5 ռ., 4 ամսվանը 4 ռ., 3 ամսվանը 3 ռ., 2 ամսվանը 2 ռ., 1 ամսվանը 85 կ. և 15 կ. ...

Աշխատաւոր բաժանորդները պէտք է վճարեն տարեկան 6 ռուբլի. ... բաժանորդները 32 ֆրանկ. ... բաժանորդները 10 ռուբլի. Թիֆլիսի բաժանորդները 120 ...

Հասցէները փոխելու համար պէտք է ուղարկել նաև հին հասցէն, և միևնոյն ժամանակ 40 կ. ...

... բաժանորդագրութիւնը ... պէտք է ... հասցէն իր վրա ... համար։

Միր հասցէն՝ ТИФЛИСЪ, Редакція „МШАКЪ". Արտասահմանից՝ TIFLIS, Rédaction du journal „MSHAK".

ԱՊԱՌԻԿ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ՉԷ ԸՆԴՈՒՆՎՈՒՄ

„ՄՇԱԿԻ" ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԻՑ

Ի նկատի ունենալով, որ ուշ բաժանորդագրվելու պատճառով ստեղծվում են մի շարք տեխնիքական անյարմարութիւններ, որոնք զրկում են խմբագրութեան գրասենեակին հնարաւորութիւնից յունվարի 1-ից կանոնաւորապէս թերթն ուղարկել բաժանորդներին, ուստի խնդրվում է բաժանորդ գրվել ցանկացողներին վաղօրօք դիմել՝ գրելով հասցէները պարզ և ճշգրիտ։

ԱՐՏԻՍՏԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ԹԱՏՐՈՆ

ՇԱԲԱԹ, նոյեմբերի 26-ին

ԹԻՖԼԻՍԻ ՀԱՅՈՑ ԴՐԱՄԱՏԻԿ. ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ԽՈՒՄԲԸ

ԳՐ. ԱՒԵՏԵԱՆԻ բենեֆիսին

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՆԷ

ՀԱՄԼԷՏ

Շէքսպիրի ողբերգութիւնը 9 պատկերով, թարգմ. Ց.-Խ. Մասէհեանի

Համլէտի դերը կը կատարէ ՏԻԿ. ՍԻՐԱՆՈՅՇԸ

Մասնակցում են՝ ... Գալուզեան, Ժամուս, Մայսուրեան, Ցամրկ, Սիրանոյշ, պ. պ. Աբէլեան, Ալիխանեան, Ալիխանեան II, Աղայեան, Աւետեան, Լաքս, Ղազարեան, Մամիկոնեան, Մանուէլեան, Միրզոյեան, Յարութիւնեան, Շահխաթունի, Սեւումեան, Տէր-Առաքելեան, Փիրումեան և ուրիշներ։

Սկիզբն է երեկոյեան ճիշդ ժամը 8-ին։

Ռեժիսոր՝ Ց. ԱԲԷԼԵԱՆ

Վարչութեան հերթապահ անդամներ՝ Տ. Յովհաննիսեան, Վ. Մամուլեան

(ա. օ.) 1105. 2—1

ԱՐՏԻՍՏԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ԹԱՏՐՈՆ

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, նոյեմբերի 28-ին

ԹԻՖԼԻՍԻ ՀԱՅՈՑ ԴՐԱՄԱՏԻԿ. ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ԽՈՒՄԲԸ

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՆԷ

ՑՕ ԵՐԹԱՍ

Դրամա 5 գործ., հեղ. Սենկեվիչի

Յօգուտ ՀԱՅՈՒՀԵԱՑ ՈՐԲԱԽՆԱՄ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ

Տոմսակները կարելի է ստանալ Որբանոցում Вознесенская ул. № 26, մինչև ամսիս 26-ը, իսկ 26-ից յետոյ թատրոնի կասսայում։ 1107. 1—1

Բերլինի համալսարանի

ԲԺՇԿԱՊԵՏ

Գ. Գ. ՄԵՀՐԱԲԵԱՆՑ

Ներքին հիւանդութիւններ՝ առանձնապէս կրծքի, ԹՈՔԱԽՏԻ և սրտի։ Սրսկումներ նաև տուբերկուլինով։ Ընդունելութիւնը ամեն օր՝ առաւօտեան ժամը 9—11-ը և երեկոյեան ժամը 5—7-ը։ Католическая ул. д. № 10. Տելեֆոն № 792.

(ա. օ.) առ. 989. 100—37

ԹԻՖԼԻՍ—ԷՍՍԵՆՏՈՒԿԻ (ամառը)

ԲԺԻՇԿ **Ա. Մ. ՄԿՐՏՉԵԱՆՑ** (որդի)

Նախկին ասիստենտ Մ. Կ. Հ. կնախօս. կլին. հիւանդ.։ Ռենտգենի. Ճեշիճական և օպերատիվ միջոցներ։ Ամեն օր՝ երեկ. ժամը 5—6-ը (բացի կիրակի օրերից)։ Երկուշաբթի, չորեքշաբթի և ուրբաթ օրերը առաւ. ժ. 11—12-ը (վաղօրօք պիտի գրվել)։ Բէբուտովսկայա, 58. Տելեֆոն № 230.

(օ. մ.) առ. 1061. 10—10

ՏՈՒԷՔ ՁԵՐ ՔՈՒԷՆԵՐԸ

Առաջիկայ կիրակի օր, նոյեմբերի 27-ին, Թիֆլիսում պէտք է տեղի ունենան քաղաքային ձայնաւորների ընտրութիւններ։

Մենք յայտնել ենք մի քանի անգամ մեր հիմնական տեսակէտը քաղաքային ընտրութիւնների մասին։ Մենք ցանկութիւն ենք յայտնել, որ ընտրողները չը ղեկավարվեն մասնակի, բացառիկ և նեղ կուսակցական հաշիւներով, այլ աչքի առաջ ունենան քաղաքի ընդհանուր շահերը, քաղաքի բարգաւաճման պայմանները, քաղաքի ազգաբնակութեան բարեկեցութիւնը։

Թիֆլիսը, անշուշտ, առաջադիմում է տարէ-տարի։ Բայց պէտք է պարզօրէն նկատել, որ նա շատ դանդաղ է առաջադիմում և այն էլ ոչ էական ու հիմնական ձեռնարկութիւններով։

Քաղաքային դումաները, միացած՝ քաղաքային վարչութեան հետ, երբեմնապէս յարուցանում են լուրջ բարեկարգչական խնդիրներ, բայց անկարող են լինում նրանց առաջ տանել և հասցնել վախճանական բարեյաջող ելքի։

Թիֆլիսը կարօտ է աւելի զօրաւոր և հեղինակաւոր նախաձեռնութեան, քան այդ ընդունակ են եղել հանդէս բերել Թիֆլիսի դումաները։ Էական խնդիրները և ծրագիրները չեն կարողացել ընթացք ստանալ։ Դումայական քննադատութիւնները յաճախ ներկայացել են իբրև բանակռւային վարժութիւններ, որոնց դերը վերջացել է նոյն խորհրդարանի պատերի շրջանակում։

Այժմ, երբ Թիֆլիսի ազգաբնակութիւնը գնում է նորից տալու իր քուէները նոր դումայական կազմ ստեղծելու նպատակով, թող նա տոգորված լինի մի հիմնական գաղափարով. որ նրա քուէն նշանակված լինի ոչ խնամեական այս ու այն ծանօթի համար, այլ այն անձի, որը իսկապէս կարող է օգտաւէտ լինել Թիֆլիսի բարեկարգութեան և բարեկեցութեան համար։

Թիֆլիսի տարեկան ծախքերը սարսափելի կերպով մեծանում են և ցոյց են տալիս աւելի ևս մեծանալու հակում։ Պէտք է կարողանալ այդ ծախքերը հոգալ և նրանց համապատասխան եկամուտի աղբիւրներ գտնել։

Իսկ ի՞նչ են արել և ի՞նչ են անում մեր քաղաքի հայրերը։

Նրանք հեշտութեամբ լուծում են խնդիրը՝ աւելացնելով օրէ-օր տուրքերը։ Իսկ տուրքերի ամեն մի յաւելումն անդրադառնում է կեանքի միւս պայմանների վրա և քաղաքի ազգաբնակութիւնը դրվում է տնտեսական ծանր վիճակի մէջ։

Քաղաքը պէտք է կարող լինի ընդհանրապէս զարգանալ, բազմատեսակ ձեռնարկութիւնների տեղ տալ և մի շարք կրթական և կուլտուրական հաստատութիւնների իրագործութեան նըպաստել, որպէսզի նրանց բոլորի գործակցութեամբ ստեղծի յարմարութիւններ ազգաբնակութեան կեանքի համար, թեթևացնելով կարելիին չափ ազգաբնակութեան վրա բարձված լուծը և ծանրութիւնը։

Տուէք ձեր քուէները նրանց, որոնք կարող են իսկապէս օգտաւէտ լինել քաղաքի բարեկարգութեան և ազգաբնակութեան բարօրութեան համար։

Ա. Քալանթար

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)

23 նոյեմբերի

Պետերբուրգ.—Վերադարձաւ ներքին գործերի մինիստրը։

Նալտա.—Եկաւ զինուորական մինիստր Սուխոմլինովը։

Պարիզ.—Եկաւ ռուսաց արտաքին գործերի մինիստր Սազօնովը։

Լօնդօն.—Ռուսաց դեսպան Բենկէնդօրֆը մեկնեց Պարիզ Սազօնովի հետ խորհրդակցելու համար և կը վերադառնայ Լօնդօն կիրակի օրը։

Բօմբէյ.—Անգլիական թագաւորական զոյգը երեկոյեան մեկնեց Դէլի։

Նովօչերկասկ.—Դոնեան կօզակների առևտրական ընկերութիւնը 50,000 ռուբլի նուիրեց Դոնի համալսարանի օգտին, պայմանով, որ համալսարանը բացվի Նովօչերկասկում։ Յարուցանվում է համապատասխան միջնորդութիւն։

Պետերբուրգ.—Այսօր առաւօտեան փողերանոցի ոսկիների բաժանմունքի մէջ գազի պայթումից սպանվեցին 2, վիրաւորվեցին 40 մարդ, որոնցից 9-ը ծանր։ Բաժանմունքի իրերը քարուքանդ եղան, պատը փլվեց։

Մոսկվա.—Ռումեանցեվի թանգարանը պատուաւոր անդամ ընտրեց ժողովրդ. լուս. մինիստր Կասսօյին։

Քաղաքը 125,000 ռ. յանձնեց բանկին, որ ստանալու է կոմսուհի Տօլստայան հանգուցեալ գրողի տան համար։

Բուշիր.—Յայտարարվեց ռուսական նաւերի ու ապրանքների բօյկօտ։

Սօֆիա.—Ֆէրդինանդ թագաւորը վերադարձաւ արտասահմանից։

Հռոմ.—«Տրիբունան» հերքում է այն տեղեկութիւնը, թէ իտալական թագաւորը այցելել է Գարդա կղզին. ստութիւն է անուանում Աւստրիայի և Իտալիայի յարաբերութիւնները վատթարանալու տեղեկութիւնը, յայտնում է, որ Աւստրիայի հետ կապված դաշնակցութիւնը պատասխանում է երկու երկիրների կարևորագոյն շահերին։

Պարիզ.—Պալատը 342 ձայնով ընդդէմ 110-ի մերժեց հրատարակել դեղին գիրքը ֆրանս-գերմանական բանակցութիւնների մարոկկեան մասին վերաբերեալ։ Կառավարութիւնը դէմ է առաջարկութեան և դրեց վստահութեան հարցը։

Վիէննա.—Գեյլինգէրը պալատում հարցրեց նախագահից, թէ մտադի՞ր է արդեօք նա առ ոտս թագի արկանել Աւստրիայի ժողովուրդների շնորհակալութիւնը այն եղանակի համար, որով միապետը լուծեց Էրենտալի և Գէտցէնդօրֆի միջև ծագած միջադէպը։ Նախագահը հրաժարվեց պատասխանել։ Առաջարկվեցին հետևեալ հարցապնդումները. 1) քրիստոնեայ սօցիալիստների կողմից՝ առաջարկել արտաքին գործերի մինիստրին ներկայացնել պալատին պետութեան արտաքին դրութեան պարզ պատկերը եռապետեան դաշնակցութեան պետութիւնների վերաբերութեամբ. 2) սօցիալ-դեմօկրատների կողմից՝ բացատրութիւն պահանջել մինիստր-նախագահից, ...

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ԿԱԹՈՂԻԿ. ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՄԱՄՈՒԼԸ*)

Այսպիսով ժողովրդասիրական հառաչները, աւելորդ աղմուկները, հրապարակախօսական սեթևեթանքները ոչ միայն չեն պարզում, այլ սքօղում են ընտրական պայքարի գաղափարական միջուկը։ Եկեղեցու շուրջը և նրա անունով յարուցված խնդիրները, յամենայն դէպս, ոչինչ կամ երկրորդական նշանակութիւն ունեն, որքան հարցը վերաբերում է Մաղաքիա արքեպիսկոպոսի թեկնածութեան։ Նրա կաթողիկոսութեան մաքուր հակառակորդները, նրանք՝ որոնք կանգնած են ներկայ կռւում գաղափարական հողի վրա, Պոլսի մի թերթում յայտարարում են իրանց այն համոզմունքը, որ «կաթողիկոսական խնդիրը իրանց բնաւ չէ հետաքրքրվում, որովհետև եկեղեցին իբրև հնացած հաստատութիւն ոչ մի դեր չունի կատարելու հայ կեանքում, և ղեկը պէտք է անցնի ռամկավարական սկզբունքներով կազմակերպված ոյժերին. ով կուզէ՝ թող լինի կաթողիկոս, մեզ համար միևնոյն է,—ասում է թերթը,—մենք պէտք է աշխատենք, որ Օրմանեանը չը լինի» (յուլիս ամսվայ համարներից մէկում)։ Այս շիտակ, որքան և օտարոտի, դատողութիւնը բաց է անում Օրմանեանի դէմ մղված մաքառման հիմնաքարը։ Խնդիրն, ուրեմն, ժողովրդական կամ կղերական հայեցակէտները չեն. սրանք միայն սեպեր են—մեր կարծիքով տեսական, ուրիշների համար գուցէ նիւթական—գաղափարական կռճղը պնդելու համար։ Այստեղ արդէն կանգնում ենք կուսակցական այնպիսի հողի վրա, որ մտացածին կամ շինծու չէ, այլ իրական, վերցված մեր հայրենի երկրից, նրա տառապանքների պատմութիւնից։ Դարերի ընթացքում մեզ դառնապէս ալեկոծել են չէ թէ ներքին կենցաղի առօրեայ վէճերը, որքան էլ որ նրանք կործանարար եղած լինեն, այլ առաւելապէս արտաքին քաղաքականութեան վերաբերեալ երերումները։ Երկու տեսակ ըմբռնումն, երկու տրամադրութիւն կարմիր գծերով ակօսում են մեր ամբողջ անցեալը—ազատասիրութիւն, որ տանում է դաժան կեանքից դէպի նահատակութիւն, և խոհականութիւն, որ դիմանում է նոյն կեանքին լաւագոյն ապագայի յուսով։ Այս ուղղութիւնները հանդիսանում են հայ ոգու տանջալից գալարումները բռնութեան ճիրաններում և ունեցել են իրանց յուսահատ թէ յամառ հետևորդները ինչպէս հնում, այնպէս և այժմ։ Քաղաքական վերջին ոյժերը սպառելուց յետոյ, երբ շուրջանակի պատեցին մեզ մահմեդական պետութիւնները, հետզհետէ սկսեց հասունանալ հեռաւոր քրիստոնեայ պետութիւնների հովանաւորութեանն ապաւինելու միտքն ու յոյսը։ 16-րդ դարից սկսած մինչև վերջին ժամանակներս որպիսի աշխատութիւն թափեցին այս ուղղութեամբ մեր նախնիք և որչափով աջողեցրին, յայտնի է։ 1879 թ. մեր դարաւոր տենչանքների պսակման կէտը պիտի լինէր, բայց բաղդը վճռական րօպէին մի անգամ ևս երեսը մեզնից դարձրեց և վարդի փոխարէն փշեր ցանեց մեր երկրում։ Անակնկալ յուսախաբութիւնից յետոյ՝ մտքերը բնականօրէն փեղկվեցին աւանդական ուղղութեամբ երկու հակառակ տրամադրութեանց՝ հաշտարար քաղաքականութեան և պահանջկոտ թշնամութեան։ Երեւան եկան այն բանակները, որ mutatis mutandis մեր պատմութեան սեփականութիւն են։ Վերստին հնչեցին ձայներ, ուրոնք հին դարերի զօղանջներ էին. «չկարեմք ժուժկալել տագնապիս, յորում կայ երկիրս հայոց». որի պատասխան էր դառն ճշմարտութիւնը. «Մանկունք էք և կրտսերագոյնք հասակաւ, գիտեմ, եթէ ոչ կարէք զդէմ ունել զօրութեան բազմագլուխ վիշապին... փշրեսջիք որպէս անօթ բրտի»։ Երկու տարբեր հայեցողութիւններն որպիսի հիմունքներ ունեցան, բոլորիս յայտնի է։ Ազգային ժողովը իր նշանաւոր առենապետներով և պատրիարքներով 1884 թ. սկսած հետամուտ է եղել խաղաղական և հաշտարար քաղաքականութեան։ Եթէ մի կողմ նետենք հակառակ ուղղութեան մի քանի գծերը, մանաւանդ նրա արտաքին անհարազատ և անտեղի կերպարանքը, որով մեր մարդասիրական կոչը, մարդկային տարրական պահանջները, յեղափոխական սպառնալից տարազով ծրարվեց և արդար դատը խըրտուիլակ դարձաւ պետութիւնների առաջ, եթէ անտես անենք այս հանգամանքը և ի նկատի առնենք հարիւրաւոր նահատակների արիւնը, որոնք յօժարակամ մարտիրոսանալով սրբագործեցին իրանց համոզմունքը և գործելակերպը, պէտք է ընդունել, արդարադատ լինելու համար, որ երկու քաղաքականութիւնն էլ, գործունէութեան երկու եղանակներն էլ, մեր մերձաւոր և հեռաւոր անցեալի աւանդներն են. ճշմարիտ կիրառութեամբ նրանք են այն երկու թիակները, որոնց զօրութեամբ մեր գոյութեան ալեծածան նաւակը սահել է կեանքի յորձանուտ ծովում հնուց ի վեր։ Խնդիրն ուրեմն այն չէ, թէ ո՛ր հայեցողութիւնն է անպայման ճշմարիտը, կամ ո՛ր գործելակերպը կարող է մեր կեանքի նշանաբանը լինել, այլ միմիայն նրանց յարաբերական արժէքը, համեմատական պիտանիութիւնը այս կամ այն վայրկեանում։

Մինչև մայիսեան մեծօրանդումը եթէ դեռ ևս կարելի էր խօսել մարտական քաղաքականութեան մասին, նրանից յետոյ, երբ վերջին յոյսերս, դարաւոր դատը, թաղվեց մեր արեան հեղեղների մէջ, Եւրօպայի աչքի առաջ, այդ մասին շշնջալն իսկ կը լինէր խակ տղայամտութիւն։ Ահա այսպիսի յուսահատ ժամանակ է, որ պատրիարքական աթոռ է կոչվում Մաղաքիա արքեպիսկոպոսը։ Ազգային ժողովն իր այն կազմով, որ ընտրել էր Մատթէոս պատրիարքին, նոյն ժողովն այժմ տալիս էր իր քուէն Օրմանեանին։ Առաջին իսկ ճառում նորընտիր պատրիարքը շեշտեց այն քաղաքական ծրագիրը, այն գործելակերպը, որին պէտք է հետևէր անյողդողդ, և որն ոչ միայն իր անձնական տեսութիւնն էր, այլ ամբողջ ժողովի ցանկութիւնը։ Վերջերս պատրիարքի այս նշանաւոր ճառն անհեթեթ մեկնութեանց նիւթ դարձաւ տարօրինակ թիւրիմացութեամբ։ Ուստի աւելորդ չենք համարում բերել ճառի էական մասը։

«Վստահ եմ, որ սիրելի ազգիս դարաւոր հաւատարմութեան անխախտ սկզբունքը և պարտաճանաչ ուղղութեան աւանդական ընթացքը և օգոստափառ կայսերական գահոյն իր հայ հպատակաց վկայած խնամոտ ակնարկը պիտի յարատևեն անխափան, և պիտի լինին պետութեան և ազգին միջև միջնորդական փափուկ պաշտամանս գրաւականներ և օրհնեալ ազգիս ապահովութեան, անդորրութեան և երջանկութեան վերահաստատման ազդեցիկ միջոցներ։

«Ս. եկեղեցւոյս նուիրեալ պաշտօնեայքս և օրհնեալ ազգիս բովանդակ անհատներն այդ սկզբունքներն մեզի առաջնորդ ունենալով և անկեղծաւոր ուղղութեամբ ձեռք ձեռքի տալով և վեհազօր ինքնակալիս բարձր պաշտպանութեան վստահելով և բնակակից ազգաց ամենուն հետ սիրոյ և եղբայրութեան աւանդական կապերը պընդելով խղճի մտօք և խաղաղութեամբ աշխատինք զարգացման և բարելաւութեան, կրօնքնիս և ազգութիւննիս ինչպէս որ մինչէ ցարդ անխախտ պահեր ենք և պահելու արտօնութիւնն վայելեր ենք, օրինաւորութեան շաւղէն չշեղելով՝ յարատևենք պահպանել, ազգին ցաւերն ու վէրքերն կարող լինիմք բուժել և դարմանել, մեր եկեղեցիներն ու դպրոցները, բարեպաշտական ու բարեգործական հաստատութիւնները պայծառացնենք, վերանորոգենք և աճեցնենք և այդ ճամբուն մէջ քալելով՝ վստահ լինինք, թէ մեր բանաւոր և օրինաւոր խնդիրներն ալ ընդունելի և յաջող ելք կունենան և մենք և բովանդակ օսմանեան կայսրութեան հպատակք առ հասարակ և անխտիր մխիթարութեամբ և երջանկութեամբ կը լեցուին Բարձրելոյն Աստուծոյ անհուն ողորմութեամբ և օգոստափառ վեհապետիս խնամօք»։

Այս բանախօսութիւնն, որ իր ներքին իմաստով և արտաքին ձևով կարող է գոհացնել ամենապահանջկոտ մարդուն, պարզօրէն բնորոշում է այն քաղաքականութիւնը, որ անուանել ենք հաշտարար, խաղաղական և որին աշխատել է հետևել ազգային ժողովը Ներսէս պատրիարքի քաղաքական ծրագիրների խորտակումից յետոյ։ Բերլինի վեհաժողովը մազաչափ անգամ չը բարւոքելով հայոց վիճակը՝ ստեղծել էր այնպիսի մի դրութիւն, որ հայերը նկատվում էին Թիւրքիայում իբր ապստամբներ, մի տեսակ գերիներ թշնամու բանակում և ո՛չ թէ օրինաւոր հպատակներ։ Հաշտարար քաղաքա-

*) Տես «Մշակ» № 259.

գանէից այն մասին, թէ արդեօք մտադիր է կառավարութիւնը որոշակի մատնանշել ուժեղների իշխանութեան՝ թէ Աւստրիայի ժողովուրդները ամենախաղաղ ու բարեկամական յարաբերութիւններ են կամենում Իտալիայի հետ. ռազմի քաղաքականութեան իւրաքանչիւր փորձ կը հանդիպէ ժողովրդի և ժողովրդական ներկայացուցիչների եռանդուն դիմադրութեան։

«Ֆատէրլանդը» իտալական թագաւորի և դուքս Աբրուցկիի՝ սահմանակից ամրոցները դիտելու մէջ տեսնում է կոպիտ բացարձակ գործողութիւն, որ միանգամայն հաստատում է Գէտցէնդորֆի հայրենասիրական երկիւղները։ Լրագիրը հաղորդում է, որ Իտալիան, բացի Աֆրիկա ուղարկած 85,000 զինուորից, զէնքի է կոչում դարձեալ 300,000 մարդ, որով իտալական զօրքի կազմը 60,000 մարդով աւելի կը լինի խաղաղ ժամանակի զօրքերի թւից։ «Ֆատէրլանդը» յորդորում է Երեսփոխանական հաշուառումները պահանջել Իտալիայից։

—

Բօզարիօ (Պօրտուգալիա).—Հրազէն պատրաստելու արհեստանոցում պայթումից շինութիւնը փլվեց. 15 մարդ սպանվեցին. վիրաւորների թիւը մեծ է։

—

Մէկսիկա.—Ճանապարհին երկաթուղու վագոնից դուրս բերին Իսչիտան նահանգի ապստամբութեան պարագլուխ Գոմէցին ու սրա 8 ուղեկիցներին և Լինչի դատաստանի ենթարկեցին։

ԹԻՒՐՔԻԱՅԻ ՇՈՒՐՋԸ

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)

23 նոյեմբերի

Սօֆիա.—Կ. Պօլսից հաղորդում են, որ թիւրքերը տենդային գործունէութիւն են ցոյց տալիս Դարդանէլում։ Ամեն օր գալիս են զօրքեր, բերվում են թնդանօթներ, ռազմամթերք։ Ծովափի բերդերում դրված են 118 թնդանօթ։ Կան շատ լեռնային ու դաշտային մարտկոցներ։ Նեղուցում կանգնած է թիւրքական նաւատորմը 11 մեծ ռազմանաւերից բաղկացած։ Նեղուցում կենտրոնացված զօրքերի թիւը 20,000 է։ Ընդհանուր հրամանատարութիւնը յանձնված է Տուրղութ-փաշային։ Նեղուցում դրված են ականներ, որոնք պայթում են ափից էլեքտրականութեամբ։ Պատրաստված են մի քանի հին նաւեր անցքը փակելու համար, երբ իտալացիները կը սկսեն ռմբակոծութիւն։ Դարդանէլի և Գալիպօլի ազգաբնակութիւնը հեռանում է։ Եւրոպական ափը պաշտպանված է մի շարք թնդանօթներով։

—

Կ. Պօլիս.—Իմամ Եահիայի հետ կապված համաձայնութիւնը ըստ էութեան տալիս է նրան Եմէնի աւտօնոմ կառավարութիւն։

Սանաա քաղաքի պատգամաւոր Սուլէյմանը հաղորդեց Պետ. Հեռ. Գործ. թղթակցին, որ արաբների կռիւը թիւրքերի հետ աւարտված է. համաձայնութիւն չէ կապված դեռ Իմամ-Իդրիսի հետ, որ սակայն դադարել է դիմադրել։ Պաշտպանութիւն չը գտնելով Եահիայից, նա անկարող է կռուել։ Իսկապէս թիւրքերը այդ կռւում պարտութիւն կրեցին, բաւարարութիւն տալով արաբներին, որոնք իրանց հերթին դիւրացրին կռիւը իտալացիների հետ և արշաւանք պատրաստեցին դէպի Երիտրէա 150,000 մարդու մասնակցութեամբ։

—

Կ. Պօլիս.—Մակէդօնիայում բաւական ժամանակ ուժանակային մի շարք մահափորձերը, որոնք վերագրվում են բուլգարական կոմիտէներին, ճնշված տրամադրութիւն են ստեղծում։ Օսմանեան գործակալութեան տեղեկութեամբ կառավարութիւնը իրազեկ էր եղած, թէ մի քանի իտալացի գործակալներ են գնացել Մակէդօնիա մահափորձեր, նաև բուլգարական կոմիտէների օգնութեամբ ընդհանուր ապստամբութիւն կազմակերպելու նպատակով։ Բ. Դուռը դիմում է մեծ պետութիւններին բողոքի նօտայով ընդդէմ իտալացիների գործողութիւնների և վստահեցնում է՝ թէ կարգ ու կանոնը երկրում կպահպանվի։

—

Սալոնիկ.—Մզկիթը պայթումից գետնին է հաւասարվել։ Սպանվեցին երկու հասակաւոր և մի երեխայ, վիրաւորվեցին 15 հոգի։ Մահմեդականները պայթումից յետոյ սարսափահար յարձակվեցին բուլգարների վրայ։ Կէս ժամից յետոյ կարգուկանոնը վերականգնվեց։ Այն ժամանակ տեղի ունեցաւ երկրորդ պայթում մի կրպակի մօտ, որի տէրը յայտնում է, թէ մի երիտասարդ բուլգար նրա մօտ մի տոպրակ բերեց ու խնդրեց պահել մինչև վերադարձը. տոպրակը կեղտոտ էր. կրպակատէրը դուրս բերեց այն փողոց, ուր և տեղի ունեցաւ ռումբի պայթում, որը զոհերի ու վնասման պատճառ չը դարձաւ։ Լուրերի համաձայն, մտադրութիւն կայ պայթեցնել Ուսկիւբի մզկիթը և սպանել վալիին։ Թիւրքերը մահափորձը վերագրում են իտալական պրօպագանդային։ Կառավարութիւնը ձեռք է առնում միջոցներ քրիստոնեաներին ջարդերից պաշտպանելու համար։

—

Տըրնովօ.—Կ. Պօլսից հաղորդում են. «Զինւորական մինիստր Մահմուդ-Շէվքէթի և ֆինանսների մինիստր Նաիլ բէյի միջև առաջ եկած թիւրիմացութիւնը ընդհանուր ուշադրութեան առարկան է դարձած։ Նաիլ-բէյը յայտնեց, թէ հրաժարական կը տայ, եթէ պալատը կաւելացնէ զինւորական մինիստրութեան բիւջէն ութ միլիոնից աւել։ Մահմուդ-Շէվքէթը պահանջում է $9^1/_2$ միլիոն և սպառնում է նոյնպէս հրաժարականով։ Մինիստրների խորհուրդը վճռեց հարցի լուծումը թողնել պալատին։ Դրութիւնը բարդանում է օպպօզիցիայի միութիւնից, որ կազմեց 70 պատգամաւորներից բաղկացած լիբերալ միութեան նոր կուսակցութիւն։ Մինիստրների միջադէպը անջատում է կոմիտէտական մեծամասնութիւնը, ուժեղացնելով օպպօզիցիան»։

—

Ալէքսանդրիա.—Ալէքսանդրիայի մօտ իտալական ռազմանաւը թնդանօթի կրակով կանգնեցրեց անգլիական ճանապարհորդական շոգենաւը և խուզարկեց անհետեւանք։

ՀԵՌԱՒՈՐ ԱՐԵՒԵԼՔՈՒՄ

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)

23 նոյեմբերի

Շանխայ.—Անգլիան Խանկօու է ուղարկում մի զօրամաս։ Ռուսական զօրամասը 100 հոգուց բաղկացած մի քանի օր առաջ անցաւ «Կօլիմա» նաւով։

Լուրերի համաձայն, Նանկինում գեներալ Զժանը մեծ զօրքով գրաւել է Պուկօուի ճանապարհը։ Պուկօուն յեղափոխականների ձեռքին է։ Չինական տեղեկութիւնների համաձայն, յեղափոխականները ձեռք են ձգել մի քանի միլիոն նոր դրամ։ Լրագրական տեղեկութիւններից երեւում է, որ Կանտօնում գետի վրայ պիրատները յանդուգն գործունէութիւն են սկսել։ Նահանգի մեծ մասը բռնկված է յուզմունքներով, ամենուրեք կողոպուտներ ու անկարգութիւններ են։ Արժաթի գներն ընկնում են։

—

Տօկիօ.—Արժանահաւատ տեղեկութիւնների համաձայն, Եապօնիան օգտվելով զինադադարից, առաջարկեց միջնորդ լինել երկու կռւող կողմերի միջև։ Մամուլի մի մասը կարծում է, որ հանգստութեան բօպէն չէ հասունացել։

Հարաւ-չինական ջրերն ուղարկվեց «Տօկիվա» զրահապատ յածանաւը։

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻ ՇՈՒՐՋԸ

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)

23 նոյեմբերի

Լօնդօն.—Համայնքների պալատում, պատասխանելով հարցին, Օկլէնդ ասաց. «Բրիտանական կառավարութիւնը հաստատում է այն դեկլարացիան, որ ուղարկեցին ռուսաց և բրիտանական կառավարութիւնները պարսից կառավարութեան 1907 թւին։ Այդ դեկլարացիայից կառավարութիւնը երբեք չէ նահանջել և չի էլ նահանջի։ Ռուսաց կառավարութիւնը ամենակտրուկ կերպով վստահեցրեց, որ նրա հանդէս գալը կրում է զուտ ժամանակաւոր բնաւորութիւն, չը խախտելով անգլո-ռուսական համաձայնութեան սկզբունքները»։

—

Բերլին.—Պետ. Հեռ. Գործ. թղթակիցը տեղեկացաւ, որ պաշտօնական շրջաններում պօտսդամեան համաձայնութեան համապատասխան Պարսկաստանում Ռուսաստանի ձեռնարկած գործողութիւնների առիթով ցանկանում են միայն, որ Ռուսաստանը որքան կարելի է շուտով վերահաստատէ կարգ ու կանոն, որ այնքան անհրաժեշտ է նրա հետ առեւտրական յարաբերութիւնները վերսկսելու համար։

—

Թէհրան.—Բախտիարների և ֆէդայիների յարաբերութիւնների սուր կերպարանք ստանալու պատճառով բախտիար խաները վճռեցին հաշտվել Եփրեմի հետ, որ վերստին նշանակվեց մայրաքաղաքի ոստիկանապետ։

Այն ֆէդայիները, որոնք երէկ առաւօտ մի թնդանօթով ու գնդացիրներով գնացել էին քաղաքից դուրս, վերադարձան մայրաքաղաք։

Դեմօկրատները ագիտացիա են մղում յօգուտ ռուս զօրքերին զինված դիմադրութիւն ցոյց տալուն և յոյս ունեն Սարդար-Ասադի աջակցութեան վրայ։

Թէհրանի հոգեւորականութիւնը սպասում է մուշտէիդների պատասխանին Քերբալայից։

Թաւրիզ.—Եկաւ Ատրպատականում ֆինանսական գործակալ նշանակված անգլիացի Լէկօֆֆրը։

—

Թաւրիզ.—Ռուսական ապրանքները բօյկօտի ենթարկելու փորձերը կրում են կոմիկական բնաւորութիւն։ Գեներալ-նահանգապետը հանդիսաւորապէս այրեց իր տան բակում մի քանի գլուխ ռուսական շաքար ու մի քանի տասնեակ փաթթոց ռուսական լուցկի։ Անջումանի անդամները հրաժարվեցին թէյ խմելուց։

—

Լօնդօն.—Րէյտէրի գործակալութեան տեղեկութիւնների համաձայն, Կվինսլէնդի ու Բոմբէյի նախկին նահանգապետ լորդ Լէմինգտօնը մտադիր է այցելել Պարսկաստան իրերի դրութիւնը տեղում ուսումնասիրելու համար։

—

Թէհրան.—Եկաւ Սարդար-Ասադը։

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻՑ

I

Թաւրիզ, 8 նոյեմբերի

Այսօր կէսօրից յետոյ մօտաւորապէս 1200 ռուս զինուորներ եկան այստեղ։ Ընդառաջ էին գնացել ռուսաց հիւպատոսը իր մարդկանցով, ռուսաց բանկին պատկանողները, զօրքի պաշտօնեաները, Թաւրիզ-Ջուլֆա աւտոմօբիլային ճանապարհի ծառայողները և հայերից ու պարսիկներից շատ հաւաքողներ։ Մի պարսիկ խան, որ հեռու մօտիկ ծանօթութիւն ունի, լսել էր ռուսների գալը։ Եկաւ մօտս տեղեկութեան համար։ Հարցրի իր կարծիքը։ «Թող գան,— պատասխանեց,—թող գան, որ մենք էլ ապրենք մարդու պէս։ Էլ բոլորովին յոգնեցինք, ձանձրացանք այս մեր անջումանբազմութիւնից, բոլորովին տնաքանդ եղանք, մարդկութիւնից դուրս եկանք։ Հիմա մեր մէջ մարդ չէ նա՝ ով մարդ է, այլ մարդ է նա՝ ով մի հատ հրացան է գցել ուսին և տասը հատ էլ ֆիշենկ կապել մէջքին»։ Այս մարդը անկեղծ մարդ է, իր երկրի ցաւերով ապրող մարդ է, իր հայրենիքը սիրող մարդ է, բայց այն աստիճան յոգնել ու զզվել է երկրի խառնակ դրութիւնից, կառավարիչների անպիտանութիւնից և անհաստատ ամեն տեսակի իշխանութեան բացակայութիւնից, որ ուրախանում էր ռուսների գալով, ուրախանում էր, որ նրանք վերջապէս կը տիրեն և մի ապահովութիւն կը տան ժողովրդին, տանջված, քայքայված ժողովրդին։ «Թող գան,—ասում էր,—որ մենք էլ Երևանի, Բագուի մեր պարսիկների նման ապահով ապրենք, նրանց նման մենք էլ հարստանանք, զարգանանք, կրթվենք, կարող լինենք մեր գործին նայել։ Թող գան, որ ճանապարհներում ապահովութիւն լինի, որ կարողանանք գնալ՝ ուզած ժամանակ Սալմաստ, Ուրմի, Մարաղա։ Հիմա մարդ վախենում է մինչև անգամ իր անից դուրս գալու։ Իմանում էք մենք ինչեր քաշեցինք այս ամառ թէ Սամադ-խանից և թէ մեր սահմանադրականներից. Թող գան։ Ինձ համար ինչ տարբերութիւն կանի իմ շահի անունը Ահմադ լինի թէ Նիկօլայ. գոնէ օրէնքներ կը լինեն, դատարաններ կը լինեն, մի գանգատ լսող կունենանք։ Հիմա մեր երկրում ոչ շահ կայ, ոչ դատաւոր, ոչ դատարան, ոչ դատ լսող և ոչ արդարութիւն գործադրող։ Ամեն բան «հարքի-հարքի» է եղած, ամեն տեղից եկողը նազմիէ է, ամեն տեղից եկող դատաւոր է, իշխող է, օրէնսդիր է, բայց ոչ մի օրէնք էլ չունենք։ Թող գան, այսուհետև ինձ մի զրկանք անողից գոնէ կարող կը լինեմ գանգատվել դատարանում մէկին՝ և արդարութիւն ստանալ»։ Մարդը խօսում էր կոտրած սրտով. կոտրված սրտով՝ որ իր հայրենիքը, որ իր սիրելի Իրանը այլ ևս ձեռքից գնաց, գնաց անյոյս։ «Ամբողջ հինգ տարի է, որ մենք Մուզաֆֆէր-Էդդին շահից մաշրութա ենք առել, բայց մեր ապուշ մեծերը չը կարողացան երկիրը կարգ ու կանոնի տակ դնել, չը կարողացան երկիրը կառավարել»։ Ու խօսակցիս աչքերից մի քանի կաթիլ արտասուք ընկան, որ աշխատեց ինձանից ծածկել թաշկինակով։

Մարաղա գնացած ռուս զինուորներին հրաւիրել էին իրանք՝ մարաղացիք, քիւրդերի արշաւանքից վախենալով։ Ինգրագիրը ստորագրել էին քաղաքի մուշտէիդը և ուրիշ մեծամեծներ։ Մարաղա գնացած զինուորներին ընդառաջ էին ելել քաղաքացիք մեծ բազմութեամբ և ընդունել էին նրանց մատաղներ, ոչխարներ զոհելով. ռուս զինուորները Մարաղայում իջեւանել են և ապրում են Սամադ-խանի սեփական պալատում։ Սամադ-խանը ինքը դեռ ևս Վասմինջ գիւղումն է, և, ինչպէս լսում ենք, պատրաստութիւններ է տեսնում ձմեռը այդտեղ անցկացնելու։ Ուրիշ աղբիւրից լսում ենք, որ նա հիւանդ է, և մի քանի օր առաջ հրաւիրել էր տեղիս ռուսաց բժշկին իրան մօտ։ Մարաղայից թէև իրան հետ տարել էր մի ասորի կիսակիրթ բժիշկ, բայց ինչպէս երեւում է, Սամադ-խանի հիւանդութիւնը այդ ասորի բժշկի խելքից վեր լինելով՝ հրաւիրվել էր ռուսաց բժիշկը։ Ասորի բժիշկը պաշտօնից արձակվել է, երևի իր ագիտութեան պատճառով։ Ս. Սլաք

II

Րաշտ, 20 նոյեմբերի

Մէկ-մէկի ետևից եկան այստեղ Թիֆլիսեան, Շամախեան և այլ գնդերը՝ պատերազմական պատրաստութեամբ։

Զօրքի տեսքը և ընդունելութիւնը կատարվում էր հիանալի, չնորհիւ տեղիս հիւպատոսի աչալրջութեան։

Քաղաքիս ամբողջ քարվանսարաները նրանց տրամադրութեան տակ են դրված։

Ինչպէս անցեալ անգամ էլ գրել էի, քաղաքիս առեւտուրը կենդանութիւն է ստացել՝ անսպասելի կերպով միանգամից 4000—5000 զօրք այստեղ մուտք գործելով։

Ինչպէս եղանակի անձրեւային լինելը, այնպէս էլ փողոցների անտանելի ցեխը շատ բանի արգելք են հանդիսանում, բայց և այնպէս ամեն տեղ զօրքն է երեւում իր փոխադրական սայլերով և պարագաներով։

Անցեալ օրը մի փոքր զօրահանդէս և մաղթանք կատարվեց և մի ճառով զօրքի ընդհանուր հրամանատարը բացատրեց զօրքին իրանց միսսիան և յորդորեց վեհ պահել ռուսաց կայսերական զօրքի պատիւը, չանել անթոյլատրելի քայլ ժողովրդի վերաբերեալ և այլն և այլն։ Նա, զօրքի ընդհանուր հրամանատարը, ի միջի այլ բաների, յայտնեց, որ իրանց կարգադրված է գալ մինչև Րաշտ, իսկ շարունակել ճանապարհը կը լինի նորին կայսերական Մեծութեան հրամանով և այլն։

Այսօր արդէն հրաման է ստացվել, որ զօրքը իր ընթացքը շարունակի դէպի Ղազվին. առայժմ ճանապարհ են ընկնում կազակների և թնդանօթաձիգների գնդերը, յետոյ աստիճանաբար պէտք է գնան նաև միւսները։

Ռուսաց զօրքը այս կողմից է գնում, Անգլիայինը՝ Բուշիրի, թիւրքացը՝ Ուրմիայի, Մահմէդ-Ալի էկս-շահինը՝ Մազանդարանից. երկիրը ալեկոծութեան մէջ է

կանութեան նպատակն էր գէթ վերականգնել թիւրք կառավարութեան առաջ հայի նախկին և այժմ խախտված հպատակութեան իրաւունքները, հակառակ յեղափոխական կազմակերպութիւնների ցոյցերին, որոնք ընդունակ էին անհաւատարմութեան նշան համարվել և նորանոր արհաւիրքների տեղիք տալ։

Պատրիարքի ճառն ազգային ժողովն ողջունեց ծափահարութիւններով, և նրա ատենապետը դիմեց նրան հետևեալ խօսքերով.

«Դուք, սրբազան տէր, այնպիսի ժամանակ մը կը բարձրանաք յայս գահ պատրիարքական, որ բազմազան դժուարութիւնք զայն կը շրջապատեն և կը խրտչեցնեն ամենէն զօրաւորները. բայց դուք պիտի յաղթէք ամենուն, զի դուք էք միշտ անձնուէր հովիւ, միշտ աշխատասէր, միշտ ուղղամիտ, պիտի կատարէք անվրէպ այն բարձր և դժուարին պաշտօնը, յոր ազգը կոչեց զձեզ և զոր մեր վեհափառ կայսրը վստահեցաւ ի ձեզ»։

Այստեղից հետևում է, որ ժողովի ընտրութիւնը գիտակցական էր։ Նորընտիրը արկածաւորի մէկը չէր, որ գահ էր բարձրանում քմահաճ ծրագրով և սուլթանին ծառայելու պատրաստականութեամբ, ինչպէս կարծում են մի քանիները. պատրիարքական գաւազանի հետ նա ստանում էր ազգային ժողովից որոշ սկզբունքների հաւանութիւն։ Այդ սկզբունքներին հաւատարիմ մնաց պատրիարքն իր գահակալութեան տարիներում և իրաւունք չունէր այլապէս գործելու, որովհետև այդ քաղաքականութիւնը հրամայական պահանջ էր բոլոր այն ազգայինների համար, որոնք լաւ էին համարում հայրենի երկրում ցաւով լուռ տանջվել, քան փախչել և յոխորտալ օտար աշխարհներում։

Ցաւելով պէտք է յիշել, որ Օրմանեանի գահակալական ճառը նորերս Լէօն փորձեց գործադրել ի վնաս պատրիարքին, բարդելով նրա վրայ այնպիսի արատներ, որոնք վկայում են, թէ որպիսի անարդարութեան և թիւրիմացութեան ընդունակ կարող է լինել մեղադրողը։ Սահմանադրական ուխտը կատարելուց յետոյ, պատրիարքը յիշում է, որ սահմանադրութեան «մէջ նախատեսուած վերաքննութիւնն որոշուած լինելով, երբ կայսերական վաւերացմամբ վերաքննեալն յաջորդէ, այն պիտի լինի» ուխտի առարկան։ Այս խօսքերի առիթով գրում է Լէօն. «Օրմանեան պատրիարքն ուխտում է կատարել մի կանօնադրութիւն, որ դեռ գոյութիւն չունէր, դեռ չէր էլ խմբագրված։ Հայ ժողովուրդն էր ստեղծել իր սահմանադրութիւնը, բայց այս ժողովրդի մասին ոչ մի խօսք. կայ միայն կայսերական վաւերացումը, այսինքն Աբդիւլ-Համիդի, այն Համիդի, որ հէնց այդ խօսքերը արտասանած միջոցին կանգնած էր 150,000 հայ դիակների վրայ։ Օրմանեանը ուխտում է կատարել Համիդի վաւերացումը, առանց նոյնիսկ իմանալու թէ ինչ պիտի լինի այդ վաւերացման մէջ։ Սա թիւրիմացութեան արդիւնք չէ, սա աշխարհահայեացք է»,—բացագանչում է Լէօն։ («Հորիզօն» № 212)։

Դժբաղդաբար, թիւրիմացութիւն է և թիւրիմացը Լէօն է։ Եթէ նա նեղութիւն քաշէր ուշադիր լինելու պատրիարքի խօսքերին և միտ դնէր «վերաքննեալն» բառին, նրա չարամիտ կասկածները կը փարատվէին, և պատրիարքն ազատ կը մնար անվայել գանից։ Լէօին անշուշտ յայտնի է, որ սահմանադրութեան վերաքննութիւնը նախատեսված է սահմանադրութեան 99-րդ յօդուածում, և այստեղ ևս ցոյց է տրված վերաքննութեան եղանակը. յայտնի է նաև, որ ազգային ժողովը շատ վաղուց հարկաւորութիւն էր զգացել վերաքննութեան։

Վերջապէս այն նիստում, ուր ընտրվում էր Օրմանեան, որոշված էր նաև ձեռնամուխ լինել վերաքննութեանը, յանձնարարելով խառն ժողովին մշակել փոփոխելի կէտերը և տալ վերաքննիչ յանձնաժողովին՝ համաձայն § 99-ի։ Այնուհետև «վերաքննեալն» վաւերացնում է սուլթանը պարձեալ նոյն սահմանադրութեան համաձայն։ Ուրեմն, սրբազան Օրմանեանը չէ, որ մոռանում է հայ ժողովրդին, որովհետև «վերաքննեալն» կարող է միմիայն ազգային ժողովի կողմից լինել, իսկ սուլթանին վերապահված է լոկ վաւերացումն և ոչ վերաքննութիւն։

Մեղքը բացառապէս Լէօինն է, որ ուզում է մոռացնել տալ ժողովրդին, որպէսզի մի անգամ ևս վկայէ իր ժողովրդասիրութիւնը և, միևնոյն ժամանակ մի անգամ ևս զրկէ պատրիարքին այդ համեստ առաքինութիւնից։

Սրանով չը բաւականանալով, Լէօն փորձում է փնտել «հմուտ աստուածաբան հռչակված Օրմանեանի» գաղնին և նրա աստուածաբանական սխալներն ուղղել։ Պատրիարքը շարունակում է իր ճառը. «Գալով իմ անձին, եթէ մէկը կար, որ ինքզինք հեռու պիտի նկատէր պատրիարքական աթոռն ելլելու պատուէն, այն ալ ես էի ատենցիս, որ գիտակ անձիս չափաւորութեան՝ գոհութեամբ աշխատած էի ցարդ՝ մասնաւոր և համեստ պաշտօններու մէջ։ Այսօր ընդհանուր և բարձր պաշտօնի մը լուծ կը դրուի վրաս, և ես պարտաւորեալ կը խոնարհիմ անոր առջև, որպէսզի չստեմ ամբողջ կենսոյս հաստատուն կանոնը, չխուսափիլ ուև աշխատութենէ և զոհողութենէ, երբ բարձր կամք մը զայն կը պահանջէ։ Պատկառելի ժողովոյդ ընտրութեամբ յայտնուած օրինաւոր կամքը, և մեր վեհազոր ինքնակալին կայսերական հրամանով յայտնուած իշխանական կամքը ինծի համար աստուածային կամքին արտայայտութիւնն կը լինին, այն կամքին՝ որ թագաւորաց սիրտերուն և բազմաց ձայներուն մէջ կը խօսի»։

Այս տողերից Լէօն հնարաւոր է գտել հանել մի ահաւոր եզրակացութիւն, յանդուգն մեղադրական յերիւրանք. Օրմանեանը խորապէս ու անկեղծօրէն հաւատացած է, թէ «աստուածային կամքը պէտք է որոնել Աբդիւլ-Համիդի սրտի մէջ և միայն այնտեղ»։ Մեծ գիւտ, ծանր գաղտնիք բաց արած մարդու իրաւունքով, մեր պատմաբանը, ի հարկէ, չի զլանում մարդասիրական և հայրենասիրական ճիչեր արձակել, խրատներ կարդալ պատրիարքին, որոնց նա այնքան պէտք ունէր, որպէսզի այդ ապաշնորհ ազգապետի կոյր աչերը բացվեն և տեսնի, թէ ով է սուլթան Աբդիւլը, որ անհոգ և անգէտ սրբազանն իմանայ վերջապէս Լէօից, թէ ով է կարմիր գազանը, և սարսափելի շողոքորթութեամբ չգաբրզէ, թէ «ճիշդ և ճիշդ աստուածային կամքն էր կատարում Աբդիւլ իր գազանութիւններով, որոնք նոյն այդ Աստուծուն ճանաչող համայն աշխարհը քարացրին սարսափից»։ Մինչդեռ ամեն ոք, որ կարդալու և կարդացածն ըմբռնելու տարրերքը իւրացրել է, մեզ հետ կը համաձայնի, որ պատրիարքի մեղադրելի խօսքերը ոչ մի թիւրիմաց հասկացողութեան տեղիք չեն տալիս։ Նորընտիր պատրիարքն ասում է, որ ինքն անարժան է այդ վեհ պաշտօնին, բայց ստիպված է ընդունել, սկզբունքով խոնարհելով բարձր կամքի առաջ։ Ո՞րն է այս դէպքում այդ բարձր կամքը, որ նրան կոչում է պատրիարքական աթոռ. ժողովի կամքը և սուլթանի կամքը, որովհետև ժողովն ընտրում է պատրիարքին և սուլթանը հաստատում։ Ինչո՞ւ համար են այդ երկու կամքերը բարձր. որովհետև հնուց վկայված է «vox populi vox Dei», այսինքն «ձայն բազմաց ձայն Աստուծոյ». եթէ պատրիարքական ընտրութիւնը կատարվէր հին հռովմէական հրապարակում, պատրիարքը կը բաւականանար միմիայն այս առածով. բայց որովհետև ընտրութիւնը quasi սահմանադրական կարգերի համաձայն օրինաւոր է ճանաչվում սուլթանի վաւերացումից, նրա իշխանական կամքի հաճութիւնից յետոյ, ուստի և «vox populi»-ին կցում է պատրիարքը և «vox կամ voluntas regis» (կամքն իշխանի)։ Ամեն մի այսպիսի իշխանական կամք, որ գալիս է հաստատելու ժողովի ընտրութեամբ յայտնված կամքը, այսինքն բազմաց ձայնը, ինքն ըստ ինքեան ստանում է վերջնիս աստուածային ձայն լինելու յատկութիւնը։ Հետևապէս, ինչպէս Օրմանեան սրբազանը, այնպէս էլ ամեն մի բանաւոր էակ, որ զուրկ չէ մտածելու ընդունակութիւնից, կարող է վկայել, որ նոյնիսկ սուլթան Աբդիւլի կամքը, եթէ միայն այդ կամքը հաստատում է ժողովրդական կանոնաւոր ընտրութեան արդիւնքը, այն աստուածային կամքն է, որ «թագաւորաց սիրտերուն և բազմաց ձայներուն մէջ կը խօսի»։

Արդ՝ միթէ այստեղից հետևում է, որ Օրմանեանը սրբագործում է կամ աստուածային կամքի արտայայտութիւն է համարում Համիդի կամքն ընդհանրապէս։ Տրամաբանութեան հոտն առած դպրոցականը, որ գիտէ, թէ ինչ է I և A նախադասու-

[illegible]

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՔՈՒՐ ՁԵՌՔԵՐՈՎ

[illegible] «Մշակի» մէջ (№ 258) Կ. Պոլսի հայ [illegible] նրանք, ըստ «Մշակի» տեղեկութեան, 150 անդամներից են բաղկացած, բայց ժողովի են գալիս (կամ հրաւիրվում են) միայն 38 հոգի, որոնք և իրանց հռչակում են «Թիւրքիայի հայոց եկեղեցականաց համագումար ժողով». այս ժողովում քվէարկված բանաձևերից մէկը, որից մէջ բերինք վերևի քաղվածքը, ստանում է 20 ձայն, և այդ 20 հոգու ընդունած բանաձևը «Թիւրքիոյ՝ հայոց եկեղեցականաց համագումար ժողովի» անունից վճռում է առաջարկել Էջմիածնի համազգային ժողովի պատգամաւորներին։

Ի՞նչ է պարունակում այդ առաջարկը։ Նա բացարձակապէս պահանջում է պատգամաւորներից, որ նրանք ձայն չը տան սրբազան Օրմանեանին, հակառակ դէպքում, այսինքն եթէ սրբազան Օրմանեան կաթողիկոս ընտրվի՝ ահագին պառակտումներ, զուցէ և հերձված առաջանայ։

Ուրեմն մի սպառնալիք պատգամաւորներին ուղղված, մի ճնշում նրանց խղճի վրա.—հրաժարվեցէք Օրմանեանի թեկնածութիւնից, ապա թէ ոչ մենք հերձված կառաջացնենք հայոց եկեղեցու մէջ։

Եվ այդ քսան հոգևորականները, «Թիւրքիոյ եկեղեցականաց համագումար ժողովի» անունն իրանց վրա առած, աշխատում են այսպիսի ճանապարհով տապալել սրբազան Օրմանեանի թեկնածութիւնը։ Ցանդգնութիւնը այնտեղ է հասնում, որ Կ. Պոլսում նստած մի տխրահռչակ վարդապետ (Պալաքեան) իր 19 արբանեակ քահանաներով՝ Թիւրքահայ և ռուսահայ ժողովրդի տրամադրութեան թարգման է հանդիսանում այն պատգամաւորների առաջ, որոնք հէնց այդ ժողովրդից են ընտրված՝ նրա տրամադրութեան, նրա կամքի արտայայտիչը լինելու համար, որոնք թէ պաշտօնապէս և թէ իրապէս աւելի քան ուրիշ որևէ մէկը ծանօթ է հայ ժողովրդի ցանկութիւններին։

Ի՞նչ պէտք է անեն պատգամաւորները այս անլուր սպառնալիքի հանդէպ։ Ց. Սպենդիարեանը պատգամաւոր է ընտրված մի թեմից, որ մօտ 300,000 հայ ազգաբնակութիւն ունի։ Պատվիրակների ժողովում նա իր ընտրելին յայտարարեց սրբ. Օրմանեանին, և ժողովը, ի նկատի ունենալով ընտրելիի անունը՝ Ցօվ։. Սպենդիարեանին 74 ձայնով ընդդէմ 21-ի ընտրեց պատգամաւոր։ Ուրեմն Ցօվ։ Սպենդիարեան ոչ միայն իր խղճով և համոզմամբ սրբազան Օրմանեանի կողմակից է, այլ և ամբողջ 300,000 հայ ազգաբնակութեան առաջ հրապարակով պարտաւորված է՝ իր ձայնը տալ միայն սրբազան Օրմանեանին։ Իսկ Կ. Պոլսի 20 հոգևորականներ «համագումար ժողովը» անունից ազդարարում են նրան. «Փոխի՛ր խղճիդ հակառակ, փոխի՛ր համոզումդ, դաւաճանի՛ր քեզ ընտրողներին. հակառակ դէպքում, ահա սպառնում ենք քեզ, հերձված կառաջանայ»։

Կարելի է, թոյլատրելի է թէ բարոյական և թէ իրավաբանական տեսակէտից, այսպիսի առաջադրութիւն, սպառնալիք անել պատգամաւորներին, որոնցից ամեն մէկը պատասխանատու է իր խղճի և իր ընտրող ժողովրդի առաջ։

Կան պայքարի և ագիտացիայի վատթար ձևեր. բայց ամենավատթարը, որպիսին միայն կարելի է երևակայել, սպառնալիքի, ճնշումի ձևն է, որպիսին արտայայտված է այդ տխրահռչակ բանաձևի մէջ։

Եթէ այդ բանաձևին ձայն տվող 20 հոգևորականները այնքան զուրկ են քաղաքացիական բարոյականութեան զգացումից, որ համարձակում են իրանց չնչին կամքով բռնասել միլիօնավոր ժողովրդի ներկայացուցիչների կամքի վրա, մի՞թէ չը կար նրանց մէջ օրէնքի պահանջը հասկացող գոնէ մի մարդ, որ այդ կրքից կուրացածներին բացատրէր, թէ սպառնալիքի, ճնշման տակ կատարված ընտրութիւնը ապօրինի է և անվավեր։

Մի՞թէ նրանցից մէկը չը հասկացավ, որ եթէ իրանք կարելի են համարում հերձվածի սպառնալիքով մէջ տեղից վերացնել տալ իրանց չը ցանկացած թեկնածութիւնը՝ նոյնպէս կարող են վարվել և ուրիշները. Թիֆլիսի քահանայական դասն էլ կարող է նոյնպիսի սպառնալիքով պահանջել վերացնել մի այլ թեկնածուի անունը, Կարին քաղաքն էլ մի երրորդինը։ Այն ժամանակ ի՞նչ նշանակութիւն կունենան պատվիրակների ժողով, պատգամաւորների ընտրութիւն, համազգային ժողով, քվէարկութիւն, ձայների առաւելութիւն—օրինական միջոցներ՝ որոնց նպատակն է գումարել ազգի մեծամասնութեան ձայնը այս կամ այն անձի վրա։

Ես բողոքում եմ 20 հոգևորականի այդ անտեղի, ապօրինի և վնասակար բանաձևի դէմ և կարծում եմ, որ այդ բանաձևը, իբրև սպառնալիք և ընդունակ ճնշելու պատգամաւորների խիղճը՝ պէտք է ամենևին հրապարակ չը հանվի պատգամաւորների ժողովում, մատնվելով արհամարհանքի, որին նա արժանի է։

Ստ. Մալխասեանց

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ-ՈՒՍՄՈՒՑՉԱԿԱՆ ՖՈՆԴ

Կ. Հ. Բարեգ. Ընկ. խորհուրդը ստացել է՝ Թիֆլիսի Վարկային Ընկերութեան ծառայողներից 29 ր. 30 կ.։

ՊԵՏԱԿԱՆ ԴՈՒՄԱ

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)

Պետերբուրգ, 23 նոյեմբերի

Նախագահում է Կապուստինը։

Քննվում է ներքին գործերի մինիստրի բացատրութիւնը Ստոլիպինի սպանութեան վերաբերեալ հարցապնդման առիթով։

Մարկով 2-րդը ողջունում է սենատոր Մարկովի ճառը, մանաւանդ նրա այն մասերը, որ վերաբերում են կրամօլայի դէմ անխնայ կռւին։ «Վաղուց ուղղափառ մայր Ռուսաստանը իշխանութեան ներկայացուցչի մի այդպիսի հաստատուն ձայն չէ լսել։ Հէնց այդպէս պէտք է խօսի ռուս Ինքնակալի անկեղծ և հաւատարիմ ծառան, որին չես վախեցնի, որպէս ասում էր հանգուցեալ ազնիւ Պետր Արկադիեվիչը։ Բոլոր օրինաւոր մարդիկ սպասում են սենատորական քննութեան աւարտման, որը պէտք է բանայ պահնորդական բաժնի թարախուտը իր ամբողջ խորութեամբ և լայնութեամբ։ Ցաւակցաբար, մինիստրի ճառի մէջ չէր շեշտված կառավարութեան դիտաւորութեան մասին՝ սրի բերանը ուղղել այն չարագուշակ թշւառութեան դէմ, որ հրէական կագալը ուղղում էր Ռուսաստանի վրա»։ Ապա հռետորը խիստ լեզուով խօսում է այն բանի դէմ, որ հրէաներին թոյլ է տրվում մտնել զօրքի շարքերը և ռուսական դպրոցը, որ նրանք գրաւել են բանկերը, որ նրանք ապականիչ ազդեցութիւն ունեն ռուսական ադմինիստրացիայի վրա։ «Մինչև կառավարութիւնը չը դադարեցնէ այն գաղտնի պատերազմը, որ վարում է ռուս ժողովրդի դէմ գաղտնի հրէական կառավարութիւնը, յեղափոխութիւնը չի յաղթվի։ Մինչև կառավարութիւնը իր սուրը չուղղէ գլխաւոր չարիքի՝ հրէաների դէմ, մինչև այն ժամանակ նա անզօր կը լինի, մինչև այն ժամանակ նրա խոստումները ոչ մի իրական գին չեն ունենայ, աջակողմեանները վշտի մէջ կը լինեն» (ծիծաղ ձախակողմից, ծափ. աջակողմից)։

Գէգէչկօրին յայտնում է, որ ի յարգանս դէպի Դումայի բեմը և դէպի իր անձը նա չէ կամենում կանգ առնել Մարկովի անքաղաքավարի խօսքերի վրա, որ գերազանցեց ինքն իրան և սպառեց Ռուսական ժողովարանի ամբողջ բառարանը,

Պուրիշկեվիչը իր տեղից անթոյլատրելի խօսքեր է ուղղում։ Սաստիկ աղմուկ ձախ կողմից։

Նախագահը, դիմելով Պուրիշկեվիչին.— Դուք թոյլ տուիք ձեզ անքաղաքավարի, խիստ խօսքեր գործածել։

Պուրիշկեվիչը իր տեղից.—Ի պատասխան ինսինուացիաների։

Նախագահը կարգի է կանչում Պուրիշկեվիչին։

Գէգէչկօրին շարունակում է. «Ղեկավարող կեստրօնը ներկայ հարցում իր բոլոր ջանքը գործ դրեց, որպէսզի իջեցնի պրօվօկացիայի հարցը հասարակական սկզբունքային բարձրութիւնից իր անձնական շահերը մաքրելու պահնորդական բաժնի իրան անդուրեկան այս կամ այն անձի հետ։ Երրորդ Դումայի ժողովրդական ներկայացուցիչները, խառնվելով զանազան անձանց և շրջանների կռւի մէջ պահնորդութեան շրջանում, աշխատեցին պետական վարչութեան ահագին հարցը դարձնել Կուրլովի, Սպիրիդօնովիչի, Կուլեաբկօյի և այլ անձանց հարցեր իրանց չը վճարված հաշիւներով։ Այսպիսի պայմաններում հասկանալի է մինիստրի պատմական ցուցմունքը այն շրջաբերականը խախտելու վերաբերմամբ, որ բացատրում է Ստոլիպինի սպանութիւնը, և պանորդ Կուլեաբկօյի մենամարտի հրաւիրելը Գուչկովին։ Այսպիսի փառաւոր հետևանքներից և այդպիսի յաղթանակներից յետոյ կենտրոնը կատարեալ իրաւունք ունի հանդիսա առնել դափնիների վրա, յայտնելով հերթական հարցին անցնելու բանաձևի միջոցով այն համոզմունքը, որ կառավարութիւնը կը կարողանայ ամեն ինչ այնպէս սարքել, որպէս այդ պահանջում են կենտրոնի շահերը։ Սօցիալ-դեմօկրատները կարծում են, որ դրութեան դժբաղդութիւնը և ողբերգութիւնը ոչ թէ առանձին անհատների կօնկրէտ յանցանքների ծնունդ են, այլ պետական վարչութեան ամբողջ սիստեմի, որի հիմքն է պրօվօկացիան»։ Որպէս ապացոյց պրօվօկացիօնական սիստեմի գոյութեան հռետորը նկարագրում է 2-րդ Դումայում տեղի ունեցած դէպքերը, ուր պրօվօկացիաների զոհ դարձաւ սօցիալ-դեմօկրատների ամբողջ ֆրակցիան, և երբ դաւադիրները նստած էին սօցիալ-դեմօկրատական ոչ-մաքուր բազկաթոռների վրա. իսկ երբ դաւադրութիւնը պատրաստեցին և կատարեցին յունիսի 3-ի մարդիկ» (աղմկալի ծափահարութիւններ ձախակողմից, սաստիկ աղմուկ, գրականների թրխթրխկոց, խիստ բողոքներ աջակողմից)։ Նախագահողի զանգահարութիւն։ Գէգէչկօրին բոլոր ժամանակ շարունակում է խօսել սօցիալ-դեմօկրատների դատի մասին 2-րդ Դումայում։ Սաստիկ աղմուկը և աղաղակները աջակողմից խանգարում են խօսել Գէգէչկօրիին, բոլորովին խլացնում են նրա խօսքերը և առաջ են բերում հակա-բողոքներ ձախակողմից։ Նախագահողը յաճախ կանգնեցնում է Գէգէչկօրիին, խնդրելով նրան խօսել քննվող հարցի մասին։ Գէգէչկօրին շարունակում է նախկին թէմայի մասին խօսել։ Աղմուկը, բողոքները և աղակները գնալով սաստկանում են։ Նախագահողը կարգի է հրաւիրում Դումայի առաջին անդամներին։ Աղմուկը շարունակում է աճել։ Անհնար է բոլորովին լսել Գէգէչկօրիին։ Նախագահողը թողնում է նախագահական տեղը։ (Ծափահարութիւններ ձախակողմից)։ Գէգէչկօրին իջնում է ամբիոնից։ Նիստը փակվում է։

(Կը շարունակվի)

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

✦ Քաղաքային դումայի նոր ձայնաւորների ընտրութիւնները կը սկսվեն Թիֆլիսում նոյեմբերի 27-ից, երբ ձայնաւորներ կընտրվեն 1-ին ընտրողական քաղաքամասում։

✦ Քաղաքային վարչութիւնը դիտելով եղբ. Զուբալօվների հաշւով Թիֆլիսում կառուցվող երեխաների հիւանդանոցը՝ գտել է, որ հիւանդանոցի վերջնական կահաւորման համար պակասում է դարձեալ 130,000 ռուբլի։ Այդ մոտքով էլ զեկուցագիր է ուղարկված եղբ. Զուբալօվներին։

✦ Քաղաքային միջոցներից 23,000 ր. յատկացված է սիֆիլիսաւորների հիւանդանոցի կահաւորման համար։ Գործը յանձնված է բժիշկներ Կար. Ստեփանեանին, Իսահամանեանին և Ցարութինեանին։

✦ Այս տարի Թիֆլիս քաղաքից զինուորական ընդամենը 173 երիտասարդի. պակասում են 39 հոգի։

✦ Կովկասի Փոխարքայի կարգադրութեամբ Վեդէնի շրջանում կալանաւորել են Ջէլիմ-խանի 14 ազգականներին։ Նրանք աքսորվելու են Կովկասի սահմաններից 5 տարով։

✦ Ռուս տեխնիկական ընկերութիւնը, ինչպէս հաղորդել էինք, որոշել է հրատարակել իր ամսագիրը՝ «Инженерное Дѣло» վերնագրով։ Այժմ մեզ հաղորդում են, որ ամսագիրն արդէն շարվում է և խմբագրական կազմի մէջ մտել են տեղական յայտնի ոյժեր։ Աշխատակցելու են՝ Ակուլեան, Բէլօյ, պրոֆեսոր Ю . րիշկով, Վ. Կրժիժանովսկիյ, Թ. Կրժիժանովսկիյ, Կաշկին, Կօզնօվիցկիյ, Մարգուլիուս, Սիմոնկովսկիյ, Չեխով և Զայկօվսկիյ։ Քարտուղար հրաւիրված է գրականագէտ Ց. Սօլօվեան։ Առաջին համարը լոյս կը տեսնէ յունվարի սկիզբներին։

✦ Այսօր Հայոց Ազգագրական Ընկերութեան նիստում նշանակված է Ա. Սարուխանեանի դասախօսութիւնը։

✦ Թիֆլիսում հիւր է գնչուական երգչուհի Պոլեակօվան և բալալայկայի նուագող Զաիկին, որոնք այսօր կը տան ներկայացում Արտիստական Ընկերութեան Թատրոնում։ Մենք առիթ ունեցանք լսելու նրանց երկու օր սրանից առաջ։ Պոլեակօվան ունի իր յատուկ երգելու եղանակը, որը տարբերվում է սովորական լածներից։ Նա գլխաւորապէս զարգացրել է ստորին նոտաները։ Զաիկին բալալայկայի վրա նուագում է բարդ երաժշտական կտորներ և գործում է տպաւորութիւն։

✦ Վաղը Արտիստական Թատրոնում տեղի կունենայ դերասան Աւետեանի բենեֆիսը, որի առիթով կը ներկայացվի «Համլէտ» ողբերգութիւնը տ. Սիրանոյշի մասնակցութեամբ։

✦ Թիֆլիսի նահանգապետը թոյլատրել է Հայուհեաց Բարեգործական Ընկերութեան վարչութեանը՝ դեկտեմբերի 11-ին, Արտիստական Ընկերութեան թատրոնում, երեկոյթ կազմակերպել յօգուտ Ընկերութեան։

✦ Ռուսաց սինօդը յանձնել է ուսումնարանական յանձնաժողովի անդամ Սլավանսկին ռեվիզիայի ենթարկել մի շարք ուղղափառ դպրոցներ Կովկասում, ի թիւս որոց նաև Թիֆլիսի հոգևոր սեմինարիան։

✦ Թիֆլիսի քաղ. վարչութիւնը պրոֆ. Սիվէրսի խորհրդով հրաւիրում է քաղ. վարչութեան գլխաւոր հաշւապահի և սրա օգնականի պաշտօնների համար Սիվէրսի առաջարկած անձանց Պետերբուրգից։

✦ Դեկտեմբերին Թիֆլիսում կայանալիք բժշկական համագումարի համար արդէն մի քանի զեկուցագրեր կան պատրաստ։

✦ Քաղաքային վարչութիւնը իր ինժեներին յանձնարարել է մի քննիչ մասնաժողով կազմել տեխնիկներից և տեսնել, թէ ինչու է ելեքտրաքարշի ելեքտրականութեան հոսանքը ստէպ-ստէպ ընդհատվում է։

✦ 1912 թւի յունվարի 1-ից Նաւթլուղ քաղաքամասը կը լուսաւորվի ելեքտրական լուսաւորութեամբ։

✦ Քաղաքային վարչութիւնը դումայի քննութեանն է առաջարկում Ս. Միրզոյեվի խնդիրը՝ իրան յանձնել քաղաքային փողոցների քարելը նոր ձևով։

✦ Բագւում խուզարկութիւններ են կատարվում մահմեդական լրագիրների խմբագրատներում և նրանց աշխատակիցների բնակարաններում։

✦ Զաքաթալայի հայոց եկ. ծխ. հոգաբարձութիւնը դիմել է Կ. Հ. Բ. Ընկ. Խորհրդին և խնդրել է թոյլ տալ բանալու Զաքաթալայում Ընկ. ճիւղ։ Խորհուրդը տուել է իր համաձայնութիւնը։

✦ Վրիպակ.—«Մշակի» № 247-ում «Կարապետ Սօբօլեանի յոբելեանը» վերնագրով յօդուածի մէջ սպրդել է հետևեալ սխալը։ Թերթի երկրորդ երեսի 4-րդ սիւնակի 44-րդ տողի վրա տպված է. «... իրանց սիրելի հումանիստ-պրոֆեսորին (կարծեմ Գեղամեանին)...»։ Պէտք է լինի՝ «... իրանց սիրելի հումանիստ-պրոֆեսորին (կարծեմ Գիրշմանին)...»։

ՏԵՂԵԿ. ՎՐԱՑ ԻՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԻՑ

✦ Վրացի ազգայնական ընտրողները կիրակի, ամսիս 20-ին, Վրաց թատրոնում ժողով գումարեցին։ Ներկաների թիւը հասնում էր 150 մարդու։ Քննութեան առարկան յիշեալ ընտրողների բիւրօյի ընտրած գործելակերպն էր, որով նրանք թոյլ էին տուել համաձայնութիւն կայացնել «իսկական ռուսների» հետ, որի արդիւնքն այն եղաւ, որ բիւրօյի անդամներից 3 հոգի հեռացան բիւրօյի կազմից։ Ժողովին նախագահում էր Գ. Գվազավա։ Բիւրօյի

Թիւններ, կը վկայէ, որ այդպէս ընդհանրացնել մասնաւոր դէպքը տրամաբանական մտքի այբուբենի դէմ է։ Ընթերցող հասարակութեան գիտութեան և դատաստանին ենք թողնում, թէ որքան արդար և ազնիւ վարմունք է Լէօի և նրա գրկակիցների կողմից ամիսների ընթացքում թմբկահարել բարձրաղաղակ, որ Օրմանեանը սուլթան Համիդի բոլոր զազանութիւնները համարում է իբրև Աստուծու կամք և թելադրութիւն և կամ Օրմանեանը հայհոյում է հարիւր հազարաւոր նահատակների յիշատակը, Համիդին հռչակելով նախախնամութեան գործիք և այլ այսպիսի անարգ և նենգամիտ կցկցանքներ։

Կուզէինք հաւատալ, որ այս բոլորը հասարակ թիւրիմացութեան ծնունդ լինէր. այս կը լինէր մեզ համար բարոյական մխիթարութիւն, որովհետև ամեն մարդ, որի համար թանգ է հայ գիրը և գործիչի պատիւը, չէ կարող հաշտվել, որ պսակաւոր հրապարակախօսը, որի երկարամեայ աշխատութեան յոբելեանը տօնել է հասարակութիւնը, կեղծարարութեան որևէ նշոյլ ցոյց տայ։

Կեղծիքի վատթար տեսակն այն է, որ կամա թէ ակամայ թանձրացնում է առանց այն էլ անլոյս շրջապատի խաւարը, խառնում է նրա ստուերային կողմերը, եղծելով լուսաւոր կէտերը։ Մթնոլորտի մաքրութիւնը հարկաւոր է մանաւանդ այժմ, երբ կատարվում է մեր կեանքի համար կարևոր ընտրութիւն։ Քննադատական հաշւեկշիռը պիտի չանցնէ արատաւորման կամ գիտաւորեալ վարկաբեկման սահմանները։

Եթէ հարկաւորութիւն կայ չափել ընտրելիների նաև քաղաքական հայեցողութիւնը, պէտք է անել խղճով և այն զգուշութեամբ, որ պահանջում է խնդրի նրբութիւնը։ Վերև շեշտված երկու գործելակերպերն էլ իրանց հիմն ունեն. ուրեմն յարգենք նրանց իրաւունքները և լինենք այնքան մաքուր, որ հայեացքների տարբերութիւնը դաւաճանութեան չը վերածենք։

Մաքրութիւնն և ճշմարտասիրութիւնը գոնէ կը լինէին, եթէ ընտրելիների վերաբերմամբ գոնէ այնպիսի կարծիք ունենալ աշխատէինք, որպիսին ունենք մենք ընտրողներս մեր անձի մասին, և որ հայ բարձր հոգևորականութեան, եկեղեցու ծառայութեան մէջ ալեւորած սրբազան գլուխներին չը խնայէինք գէթ այն առօրեայ բարեմասնութիւնները, որոնցից զուրկ չեն համարում իրանց սովորական մահկանացուները։ Ազգային քուէով պատրիարքական գահ կոչված եպիսկոպոսի անունը շուրջն ինչեր ասես չը կատարվեցին։ Գահընկեցութեան ամօթահար պարագաներին յաջորդեցին անլուր ամբաստանութիւններ. նենգութեան, գողութեան, արծաթսիրութեան և այլ յանցանքների զառիվայրով թաւալելով, ապաբաղդ եպիսկոպոսին կանգնեցրին ազգադաւութեան սիւնի առաջ, որպէս հոգևոր աւազակի, որ Գողգոթայ էր հանել իր ժողովրդի խաչը։

Այսօրինակ գործողութիւններ վնասում են ամենից շատ մեր ազգային արժանապատւութեան, այլ և սպառնում են վարկաբեկ անել ընտրական սկզբունքը մեր մէջ. ի զուր չէ, որ այդ սկզբունքը լայն տեղ է բռնած մեր հասարակական կեանքում. քանի որ մեր բարձրավիզութիւնը յայտնի է, քանի որ դժուարութեամբ ենք ենթարկվում հեղինակութեան, աւանդութեան, կարգ ու կարգապահութեան, չենք ուզում գլուխներս խոնարհել որևէ ներքին ոյժի առաջ, մնում է մեզ միակ ապաւէն՝ ընտրութիւնը։ Եթէ հակամէտ չենք, ինչպէս առօրեայ կեանքն է ցոյց տալիս, մերձաւորի առաւելութիւնները խոստովանել, քան թերիքը ընդգծել, կամ խոստովանում ենք միայն նրա համար, որ մի ուրիշին տապալենք, մնում է ընդունել, որ բոլորս էլ հաւասար ենք. և այս դէպքում միայն ընտրական սկզբունքը կարող է ծայրագոյն հեղինակութեան, բարձր իշխանութեան աղբիւր ծառայել մեզ. ով կընտրվի, թող նա համարվի արժանաւորը։ Իրերի այս դրութիւնը նուիրական պարտք է դնում հայ հասարակութեան վրա անպայման մաքրութեամբ վերաբերել ընտրութեան, որպէսզի նրա հետևանքը պատահական չը լինի, որ ընտրվի իսկապէս նա, ով մեծամասնութեան գիտակցութեան մէջ արժանաւորի համբաւ է վայելում, այլապէս անաջող ընտրութիւնները կարող են հետզհետէ կորցնել տալ ընտրական սկզբունքի հմայքն ու պիտանութիւնը, որից յետոյ մեր հասարակական կեանքն ու հաստատութիւնները քայքայման և կազմալուծութեան վտանգին կենթարկվեն։

Պէտք է յուսալ, որ մամուլը կարող կը լինէր օր առաջ հրապարակ հանել արժանաւորագոյն անձանց անուններ, որպէսզի ընտրող ժողովուրդը գիտակցօրէն մօտենար ընտրութեան։ Դժբաղդաբար մամուլը ինքը խարխափելով անգիտութեան մէջ՝ աջողեց միայն շփոթութիւն ձգել եղած հասարակական տրամադրութեան մէջ. փոխանակ անաչառ և ուղղակի ցոյց տալու, թէ ով է արժանաւորը, ճգնեց ապացուցանել, թէ ով է անարժանը, ժողովրդին թողնելով արժանաւորը գտնելու ծանրութիւնն ու պատասխանատւութիւնը։ Մամուլը թեբացւ կատարել իր պարտաւորութիւնները որպէս հարկն էր, մասամբ այն պատճառով, որ Մայր-Աթոռի գահակալի համար երբեմն այնպիսի յատկութիւններ էին ուրոնում և շեշտում, որ աննշանակ կամ երկրորդական պէտք է նկատվէին համայն հայութեան պետ կոչվողի նկատմամբ։

Կաթողիկոսը Էջմիածնի վանահայրը չէ և ընտրվում է ոչ թէ վանքի ագարակները ջրելու, աւազանները շէնցնելու կամ մի քանի եղուկ դպրոցներ կառավարելու, որոնք ամենից քիչ պէտք են հէնց այն մարդկանց, որոնք ամենից շատ են խօսում այս մասին, որովհետև նրանց զաւակները չեն յաճախում այդ դպրոցները։ Ամենայն հայոց հայրապետը ամենից առաջ ընդհանուր հայութեան վերին պահապանն է, նրա տառապած, բայց անաղարտ խղճի վկան աշխարհի առաջ, մարմնացած նշանաբանը ամենուրեք տարագիր ազգի բարոյական միութեան։ Տհասութեան և կարճամտութեան կակազումն է այն տղայամիտ մտածողութիւնը, թէ կաթողիկոսը աւելի ռուսահայերի համար նշանակութիւն ունի, քան թիւրքահայերի։ Այսպէս մտածելով կարող ենք իջեցնել նրան մինչև Երևանի թեմակալութիւնը։ Ներկայ եկեղեցական դասի մէջ կայ մի մարդ, որ գուցէ և վատ է, բայց եղածներից ամենալաւն է, գուցէ կատարելութեան տիպար չէ, բայց անպայման այն պիտանի անձնաւորութիւնն է, որ ընդունակ է ցրել թիւր հասկացողութիւնները և բուժել Էջմիածինը քրօնիկական հիւանդութիւնից՝ արժանաւորապէս տնօրինելով նրա սեփական գործերը և նրա հետ կապված հասարակական խոշոր և մանր խնդիրները, և Մայր-Աթոռն իր հետզհետէ խոնարհվող դրութիւնից հանել և կանգնել այն բարձրութեան վրա, որ վայել է հայութեան բարոյական կենտրոնին, և տալ նրան այն արքայական շուքը, որ ճանաչված է օրէնքի առաջ. դա նախկին պատրիարք Մաղաքիա արքեպիսկոպոսն է։ Տեսական և գործնական լուրջ պատրաստութիւնը, գիտութիւնն ու փորձառութիւնը, աշխարհահայեացքի հաստատութիւնը, ակեզարգութեան պատկառանքը և, որ գլխաւորն է, բարձր հեղինակութիւնը, որ չը նայելով բոլոր ամբաստանութեան՝ մնում է բարձր ի գլուխ ոչ միայն հայութեան շրջաններում, այլ և օտար պետութեանց առաջ—կազմում են առաւելութեանց այնպիսի մի գումարումն, որ տալիս է նրան եզակի դրութիւն իր ատրիճանակից եկեղեցականների շարքում։ Էջմիածնի համար նա կը լինի առաջին գահակալը, որի մէջ հայրենի պատմութեան աւանդները լուսաւորված են նոր եւրոպական քաղաքակրթութեան և վարչական ճշմարիտ հասկացողութեան իսկական լուսով. նոյնիսկ նրա քաղաքական հակառակորդները եթէ ուզում են լսել խղճի ձայնը, այն խղճի, որ վեհագոյն բանականութիւն է, պէտք է խոստովանեն, որ Օրմանեանն է մնում նաև միակ անձն, որ հնարաւորութիւն ունի՝ շնորհիւ իր դրական հռչակի արտաքին աշխարհում՝ ձայն բարձրացնել ընդհանուր հայութեան կենտրոնից նրա հօտի այն մասի համար, որին, ինչպէս երեւում է, վիճակված է մնալ դեռ և իր նախկին դրութեան մէջ, քանի որ հայիւ պարզված հօրիզոնը նորից մթնում է անյայտութեան մառախուղով։

Ն. Ադոնց

[illegible]

✦ Վերջերս Քութայիսում ձերբակալված Բ. Բաքրաձէ և Տ. Ծերէթելի նոյեմբերի 17-ին բանտից ազատ արձակվեցին։ Ցիշեալների ձերբակալութիւնը կապ ունէր «Մնաթօբի» թերթի խմբագրութեան մէջ կատարված խուզարկութեան հետ։

✦ Երեւանում տարածված է բգայաւ հիւանդութիւնը։

✦ Նոյեմբերի 13-ին Պետերբուրգի հիւանդանոցներից մէկում վախճանվել է անդամահատութիւնից յետոյ երիտասարդ գիտնական Դաւիթ Ջավախիշվիլին, որը փայլուն կերպով աւարտելով Պետերբուրգի համալսարանը՝ համարվել է ֆինանսական իրաւունքի ամբիոնի թեկնածու։ Հանգուցեալը եղբայրն էր պրիվատ-դոցենտ Ի. Ջավախիշվիլիի։ Պետերբուրգի վրացի ուսանողների համերկրացիութիւնը իր անդամներից Ի. Նասիձէին յանձնարարել է ուղեկցել երիտասարդ գիտնականի մարմինին մինչև հայրենիք։

ԳԻՏՈՒԹ., ԳՐԱԿԱՆ., ԳԵՂԱՐ.

ԳՐԱԿԱՆ-ԳԵՂԱԳԻՏԱԿԱՆ ՍԱԼՈՆ

Այսօր, ուրբաթ, հերթական հանդիսաւոր jour fixe-ը նուիրված է Ռուս Գրականագէտների Միութեան 100-ամեակին, Դոբրոլիւբովին՝ մահվան 50-ամեակի առիթով և Տօլստոյին՝ մահվան տարեդարձի առիթով։ Ի միջի այլոց կարտասանվի մեր ծերունազարդ դրամատուրգ Գ. Սունդուկեանի յատկապէս այդ երեկոյի համար Թիֆլիսի բարբառով թարգմանած մի տեսիլը Տօլստոյի «Կենդանի դիակ» պիէսից։ Կարտասանվեն շատ լեզուներով Տօլստոյի երկերից (անգլերէն, իտալերէն, գերմաներէն, ֆրանսերէն և այլն), ինչպէս և Ղարաբաղի ու Ագուլիսի (զօկերէն) բարբառներով։ Երաժշտական մասում մասնակցում են շատերը։

Այսօր լոյս է տեսնում և «Աղբիւրի» նոյեմբերի №-ը, մեծագոյն մասը նուիրված Տօլստոյին և նրա շուրջ։

Առանձին հրաւէր ոչ ոքի չէ ուղարկվում։ Հոկտեմբերի 14-ին հրաւիրվածները ամբողջ սեզոնին հրաւիրվածներ են արդէն։

Մ Ա Մ Ո Ւ Լ

«Սախալխօ Գազէթի» օրաթերթը իր 256-րդ համարում առաջ բերելով «Մշակի» № 250-ի մէջ զետեղված առաջնորդող յօդուածը, որ վերաբերում էր Կովկասում զեմստվօ մտցնելու հարցին, իր կողմից աւնում է հետեւեալ դատողութիւնը.

«Որ զեմստվային ինքնավարութեան ներմուծումը Կովկասի կուլտուրական կեանքի առաջխաղացման համար անհրաժեշտ է, այս մասին ամեն օր խօսում է ոչ միայն հասարակական կարծիքը, այլ և Կովկասի բարձրագոյն կառավարութիւնը։ Չը նայած սրան, եթէ զեմստվօյի հարցը կրկին կատարեալ անորոշութեան մէջ է գտնվում, սրա պատճառը բոլորովին էլ այն չէ, ինչի վրա «Մշակն» է մատնանշում։ Եթէ զեմստվօն 1905 թւին շատերին չէր գոհացնում, այսօր, կարծեմ, արդէն մէկի անունն իսկ տալ չէք կարող, որը զեմստվօյի ներմուծումը անհրաժեշտ չը համարէ։ Բայց այնուամենայնիւ զեմստվօ ներմուծելու հարցը կրկին իբրև հարց է մնում։ «Մշակը» խոշոր լաւատեսութիւն և միամտութիւն է ցոյց տալիս, երբ այս կամ այն բարենորոգման հարցը ժողովրդի կամքի հետ է շաղկապում։ Եթէ այս այսպէս լինէր, վաղն և եթ զեմստվային ինքնավարութիւն կունենայինք. ոչ միայն ժողովրդի ցանկութիւնը, այլ և Փոխարքայի կամքն իսկ անիրագործելի է մնում։ Անկարելի է, որ «Մշակը» չը գիտենայ, որ Փոխարքայի մշակած նախագիծը՝ կովկասեան զեմստվային ինքնավարութեանը վերաբերեալ՝ մինիստրական խորհուրդը կանաչ մահուդի ներքոյ պահեց և նրա իրականացումը «վաղաժամ» յայտարարեց։ Մեր կարծիքով, ոչ մի բարենորոգում, որը նպաստում է երկրի կուլտուրական առաջադիմութեանը, «վաղաժամ» չէ։ Բայց ինչ պիտի անէք, երբ պետական «բարձրագոյն» փափկանկատութիւնները հակառակն են պահանջում։ Ահա ինչն է ուշացնում զեմստվային օրինագծի իրականացումը և ոչ թէ այն, որ 1905 թւին ժողովուրդը այն չընդունեց։ Ժողովրդի կամքը այստեղ դեր չէ խաղում»....

Մենք հասկանում ենք վրաց լրագրի նըկատողութեան հայեցակէտը, բայց և այնպէս մենք անհրաժեշտ ենք համարում, որ յօգուտ զեմստվօյի կազմվի գոռ և անդըրդուելի հասարակական կարծիքը՝ օրէ-օր աճող ու աղաղակող։ Ուժեղ հասարակական կարծիքը շատ դէպքերում կարողացել է գործնական արդիւնքներ առաջացնել։

Հայ վաճառականութեան դէմ «Հօրիզոն» և «Մամուլ» լրագիրների սկսած արշաւանքի առիթով Սամսոն Ցարութիւնեանը, որ գիտէ կշռել տրամադրութիւնները, շտապել էր ուղղել «Тифл. Листокъ» թերթին հետեւեալ նամակը (№ 260).

«Ի նկատի ունենալով, որ հասարակութեան մի մասի մէջ տարածվել են լուրեր, իբր ես առնչութիւն ունեմ այն յօդուածների հետ, որոնք երեւացին «Հօրիզոն» և «Մամուլ» հայոց լրագիրների մէջ, Թիֆլիսի հայ վաճառականութեան և նրա գըլխաւոր ներկայացուցիչներ՝ Ար. Միլեանի, Խաչ. Աֆրիկեանի և այլոց մասին, պարտք եմ համարում յայտնել, որ այդ լուրերը զուրկ են վնուազէս որեւէ հիմքից։ Եթէ ես ցանկացած լինէի, որ որեւէ բան գրվէր որոշ դասակարգի կամ որոշ անձանց դէմ որեւէ հասարակական հարցի մասին, այն ժամանակ, առաջին, ինքս անձամբ գրած կը լինէի, և, երկրորդ, ոչ միայն չէի քաշվի, այլ ինձ պարտաւոր կը զգայի ստորագրել անունս և ազգանունս en toutes lettres»։

Ի հարկէ ամեն ոք ազատ է իր մեկնութիւնը տալու այս նամակին, բայց այնուամենայնիւ ուրախալի է, որ Սամսոն Ցարութիւնեան, որ բաղդի բերմամբ, ժամանակաւորապէս կանգնած է Կ. Հ. Բարեգործ. Ընկերութեան պէս մի հաստատութեան գլխին—Ընկերութեան, որ իր նիւթական բարգաւաճումը ամբողջովին պարտ է հայ վաճառականական դասակարգին (Խուդադեան, Անանեան, Մանթաշեան, Ղարաջեան, Աֆրիկեան և այլք)—հրապարակօրէն արտայայտում է իր անհամերաշխութիւնը «Հօրիզոնի» գրական ճահճի աստպետների գործելակերպի հետ։

«Հօրիզոն» թերթի սանձարձակ յարձակումները և արշաւանքը վաճառականների դէմ և այդ առիթով առաջացած մեծ զայրոյթը հասարակութեան մէջ—զայրոյթ, որի արտայայտիչ հանդիսացաւ վաճառականների աւագի յայտնի նամակը՝ տպված «Մշակի» և «Тифл. Листокъ»-ի մէջ—դեռ շարունակում է օրվայ հրատապ հարցը լինել։ Թէև նոյն յարձակումները և անվայել արշաւանքը երեւացին և նորածին «Մամուլ» թերթի մէջ, բայց եթէ այդ թերթի մասին գրեթէ չը խօսվեց կամ նրա գրածները անուշադրութեան մատնվեցին, դրա պատճառն այն էր, որ այդ թերթը, ունենալով շատ քիչ ընթերցող, մնաց անյայտութեան մէջ։

Ոչ միայն վաճառականների, այլև ամբողջ ինտելիգենտ հասարակութեան զայրոյթը «Հօրիզոնի» վարմունքի դէմ աւելի քան արդարացի էր։ Արդարացի էր, որովհետև վաճառականները նախատինքի, անարգանքի էին ենթարկվում ոչ թէ մի անարգ, վատ, անբարոյական գործի կամ դէպքի համար, այլ նրա համար, որ համարձակել էին կատարել մի լաւ, ազգօգուտ և համակրելի գործ, կատարել իրանց պարտականութիւնները իբրև ծխականներ, մասնակցել կաթողիկոսական ընտրութիւններին, իրանց ձայնը զնել և համոզմունքը արտայայտել։ Ամենքի համար պարզ էր, որ եթէ վաճառականները իրանց ձայները միացրած չը լինէին Թիֆլիսի հայ ինտելիգենցիայի լաւագոյն մասի ձայնին յօգուտ Օրմանեանի, եթէ նրանք, վաճառականները, ձայն տուած լինէին յօգուտ Սուրէնեան և Խորէն եպիսկոպոսների ընտրելութեան, այդ դէպքում «Հօրիզոնը» և «Մամուլը» ոչ թէ նրանց կը պախարակէին, կանարգէին, այլ երկինք կը բարձրացնէին և «Փառաց ի փառս» կերգէին։ Ուրեմն «Հօրիզոն» և «Մամուլ» անարգում էին վաճառականներին միայն նրա համար, որ նրանք իրանց սեփական համոզմունքն են արտայայտել և Օրմանեանի կուսակիցն են հանդիսացել։

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Երեւան, 22 նոյեմբերի

Միանգամայն համամիտ և համերաշխ լինելով Թիֆլիսի վաճառականների աւագ Ա. Միլեանի նամակում արտայայտված մտքերի և խորհրդածութիւնների հետ, որը լոյս տեսաւ «Մշակի» այս տարվայ № 257-ում, և ցանկանալով միաժամանակ աւելի շօշափելի դարձնել Թիֆլիսի վաճառականութեան ընդգծած ուղղութիւնը և կատարելիք դերը ընդհանուր ազգային և հասարակական խընդիրներում, սրանով բարի նախանձով լըցված՝ ներքոյ ստորագրողներս յոյս ենք յայտնում, որ Երեւանի հայ վաճառականութեան ինտելիգենտ և գիտակից անդամները կը հետեւեն նրանց օրինակին՝ լուրջ կերպով ձեռք առնելու բարոյական միջոցներ մեր նուիրական սրբութիւնների՝ ազգային, եկեղեցական և դպրոցական հաստատութիւնների գոյութիւնը անդրդուելի պահելու համար։

Բացի այդ, Երեւանի հայ վաճառականութեան բարոյական պարտականութեան վրա ծանրացած մնում է լուծելու իր ինքնուրոյն կուլտուրական շահերի խնդիրը, որպիսին ահա մի քանի տարի է դանդաղ ձեւով արծարծվում է, բայց դեռ չէ աջողվում գլուխ բերել։

Մի խումբ վաճառականներ

ՕՐՎԱՅ ՆՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

✦ Թէհրանից հեռագրում են «Рус. Слово»-ին. «Եփրեմը բոլորովին մեկուսացված է գործերից։ Թիւրքիայում հրատարակվող հայկական լրագիրները բողոքում են Եփրեմի գործողութիւնների դէմ, որ հայերին խառնեց մի կռւի մէջ, որի վախճանը յայտնի չէ և որի արգասիքները կարող են, Մահմէդ-Ալին նորից ի գահ կոչվելուց յետոյ, աղէտաբեր լինել հայերի համար»։

✦ Եփրեմը հերքում է այն լուրը թէ իբր ինքը կամենում է հեռանալ Պարսկաստանից։

✦ Ամերիկական մամուլի մի մասը արշաւանք է սկսել Ռուսաստանի դէմ պարսկական վերջին դէպքերի առիթով։

✦ Թէհրանի փողոցներում կռտուրածն ու յարձակումները Ռուսաստանի կողմնակիցների վրա շարունակվում են։

✦ Լուրերի համաձայն՝ Թիւրքիան ուժեղացնում է իր հիւպատոսարանները Պարսկաստանում և զօրաժողով է կատարելու Պարսկաստանի սահմանում։ Բերլինի լրագիրները հաղորդում են, որ Ռուսաստանը այդ միջոցների դէմ պատասխանելու է նեղուցը բանալու պահանջով։

✦ Բախտիարները պատրաստվում են արշաւել Թէհրանի վրա։ Պարսից կառավարութիւնը յորդորում է իր թշնամիներին միանալ ընդհանուր թըշնամու դէմ։ Թէհրանը պաշտպանում են բախտիարներն ու կօզակներ։

✦ Պարսկաստանում ամենուրեք սկսվել են հակառուսական միտինգներ։ Բանաձեւերի մասին տեղեկացնում են օտարազգի միսսիաներին, որոնցից պաշտպանութիւն է խնդրվում Ռուսաստանի դէմ։

✦ Թիւրքաց կառավարութիւնը բանակցութիւններ է վարում Պարիզի սեղանաւորների հետ 50 միլիոն ֆրանկի փոխառութիւն կնքելու մասին պատերազմական կարիքների համար։

✦ Չերնօգորիայի սահմաններից հաղորդում են թիւրքերի հետ արիւնահեղ ընդհարումներ ունենալու մասին։ Թիւրքական ռազմաղէրքերը ուժեղացվում են։

✦ Իտալիան վճռեց ռմբակոծել Կ. Պօլիսը։

✦ Նանկինի առումը ոգեւորել է չին յեղափոխականներին, որոնց մէջև սկսված երկպառակութիւններից ուզում էր օգտվել Իւանշիկայը։

✦ Չին յեղափոխականները շարունակում են կենտրոնանալ Մուկդէնում։ Նրանք ապստամբութեան դրօշակը բարձրացնելու են դրամ ու զէնք ստանալուց անմիջապէս յետոյ։

✦ Տիբէտում թագաւորում է կատարեալ անիշխանութիւն։

✦ Պէկինում, ընդդէմ երիտասարդ չինական կուսակցութեան, կազմակերպվել է երիտասարդ մանջուրների կուսակցութիւն, որ վճռականապէս դէմ է լայն պարլամենտական բարենորոգումների։

✦ Ճապօնիան ակտիվ կերպով օգնում է չինական կառավարութեանը զէնքով ու դրամով։

✦ Ամերիկայի միլիօնատէրերը շարունակում են խոշոր գումարներ ուղարկել չին յեղափոխականներին։

✦ Չինական կառավարութիւնը Մօնղոլիայում սկսված յուզմունքները վերագրում է Ռուսաստանի ինտրիգներին։ Վճռված է դիմել Գերմանիայի միջնորդութեանը։

✦ Պետական Դումայի արձակուրդները կը սկսվեն դեկտ. 10-ից և կը վերջանան յունվարի 10-ին։

✦ Մօսկվայում ռուս ժողովրդի միութեան համագումարի առաջին ցանկութիւնը եղել է արտաքսել տալ բոլոր հրէաներին Կիէվից։

✦ Պետական Դումայի աջերի ընկնող անդամները յայտնում են, որ Մակարովի Ղրիմից վերադառնալուց յետոյ դատարանին են յանձնվելու պահնորդական բաժանմունքի մի շարք պաշտօնեաներ։

ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՊԵՏԵՐ. ՀԵՌԱԳՐԱԿԱՆ ԳՈՐԾ.

23 նոյեմբերի

ՆՈՎՕԶԵՐԿԱՍԿ։ Բացվեց ագրօնօմ-գործիչների համագումարը։

ՎԻԷՆՆԱ։ Պատգամաւորների պալատը 29 ձայնով 20-ի դէմ ընդունեց մինչև 1912 թւի յուլիսը կազմած ժամանակաւոր բիւջէն։ Երեք տարվայ մէջ առաջին անգամ չեխերը ձայն տուին յօգուտ ժամանակաւոր բիւջէի։

ԽԱՐԲԻՆ։ Ծառայողների գործադուլի պատճառով չինական տեղական պօստային գրասենեակը փակվեց։

ՐԻԳԱ։ Ջրհեղեղն փոքրիկ է։

ԱՍՏՐԱԽԱՆ։ Ժանտախտը շարունակում է զոհեր տանել գաւառում։

ՏՕԿԻՕ։ Վաշինգտոնի ճապօնական դեսպանատան խորհրդատու Մատսուեն, արձակուրդով գալով Ճապօնիա, ուղարկվեց Պէկին։

ԲԵԼԳՐԱԴ։ Սկուպշչինայում բիւջէի վիճաբանութիւնները շարունակվում են։

ԿԻԷՎ։ Երկաթուղագծերի վրա փոքրիկ է։ Գնացքները ուշանում են։

ՎԱՇԻՆԳՏՕՆ։ Տաֆտը յանուն կօնգրէսի ուղարկած նամակով խորհուրդ է տալիս հրատարակել կօօպերացիան ազատ կազմակերպելը կանոնաւորող մի ընդհանուր օրէնք առանձին նահանգների փոխադարձ առեւտրի համար, նաև օտարերկրեայ պետութիւնների հետ։

ԲԵՐԼԻՆ։ Մետաղաձուլական ձեռնարկութիւնների բանուորների գործադուլը վերջացաւ։

ՆԻԿՕԼԱԵՎ։ Ծովային մինիստրը դիտեց դրէդնօուտները կառուցանելու աշխատանքները։

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ։ Կառավարութիւնը գումարներ է ուղարկում անբերրութիւնից վնասված վայրերի ազգաբնակութեանը։

Պարիզի ռուսաց դեսպանատան քարտուղար բարօն Շիլլինգը նշանակվեց արտաքին գործերի մինիստրութեան գիւանապետ։

Խմբագիր՝ ԱԼԷՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ

Հրատարակիչներ՝ Ա. ՔԱԼԱՆԹԱՐ

Ց. ՏԷՐ-ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ

Հ. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ

ՀԻՒԱՆԴՆԵՐԻ

ԱՅՆ ԱՆՁԵՐԻ ՀԱՄԱՐ, ՈՐՈՆՔ ՏԱՌԱՊՈՒՄ ԵՆ

[illegible]

ОРГАНОТЕРАПЕВТИЧЕСКІЙ ИНСТИТУТЪ

ՊՐՈՖԵՍՍՈՐ ԴՈԿՏՈՐ ՊԻԼԻ ԵՒ ՈՐԴԻՔ

Մատակարար ՆՈՐԻՆ ԿԱՅՍԵՐԱԿԱՆ ՄԵԾՈՒԹԵԱՆ պալատի—Ս.-Պետերբուրգում, В. О., 7 лин. 18.

(П.95413) 12—9

ՏԵՂԵԿԱՏՈՒ

ԲԺԻՇԿ

Ե. Ի. ՄԻՆԱՍԵԱՆՑ

Ներքին, երեխայոց և ստամոքսա-աղիքային հիւանդութիւններ։

Պրոֆ. Mathien-ի մասնագիտական կլինիկայից—Պարիզում։

Ընդունելութիւնը (առաւ. ժ. 9—11. / երեկ. ժ. 5—7.

Ելիզավետինսկայա փող. № 39. տէլ. № 1067.

(ա. օ.) 669. 100—77

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

ԲԺԻՇԿ

Ց. ՄԵԼԻՔ-ՆՈՒԲԱՐԵԱՆ

(ՏԷՐ-ՄՈՎՍԻՍԵԱՆ)

Ներքին և երեխայոց հիւանդութիւններ (Մասնագիտ. ԹՈՔԵՐԻ հիւանդութիւններ)

Ընդունելութիւնը (առաւօտեան ժ. 12—1-ը։ / երեկոյեան ժ. 4—6-ը։

Բէբուտովսկայա, № 66.

(ա.օ.) 1035. 100—24

ԲԺԻՇԿ

Գ. Ն. ՄԱՂԱՔԵԱՆ

ՆԵՐՔԻՆ ԵՒ ԵՐԵԽԱՅՈՑ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Առանձնապէս ՍՏԱՄՈՔՍԻ և ԱՂԻՔՆԵՐԻ

Ընդունելութիւնը ամեն օր) 10—11 ժ. առ. (երեխաների)) 5—7 ժ. երեկ. (ընդհանուր)

Միքայէլեան փող., № 36. տէլէֆօն 388.

(չ.ու.կ.) 761. 100—46

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Լ. Լեալէճի լաբօրատօրիայից Օրլէան քաղաքում (Ֆրանսիա) ԵՕԴԻՐԻՆ բժիշկ ԴԷՇԱՆԻ (Iodhyrine du D-r Deschamp)

Ամենից ընդունված միջոց

ՃԱՂԱՆԱԼՈՒ ԴԷՄ

որ խորհուրդ են տալիս բժիշկները, իբրև փառաւոր հետեւանք ունեցող։

Դր. Դէշանի ԵՕԴԻՐԻՆԸ հեռացնում է ճաղութիւնը կարճ ժամանակի ընթացքում։ Միանգամայն անվնաս է օրգանիզմի համար։

ԱՐԿՂԻԿԻ ԳԻՆԸ 4 Ր. 25 Կ.։

Ծախվում է բոլոր դեղատներում և դեղատնային խանութներում։

Ընդհանուր ներկայացուցչ. Ռուսաստանում Торг. Домъ Люксембургъ и К-о, Варшава, Журавья 40.

(25) (В.65314) 952. 6—2

Քրէհով է տրվում

ՄԻ ԳԵՂԵՑԻԿ ՍԵՆԵԱԿ

(Սալաբօնայա փ., տ. 26. Արքունակ. թատրոնի յետև) Շքեղ պօղեզդ, առանձին մուտք. չոր, լուս. լուսամուտից գեղեցիկ տեսարան. էլեքտրական լուսաւորութիւն, վաննա, լրագիրներ և հանդէսներ։

ԳԻՆԸ ԱՄՍԱԿԱՆ 25 Ր.

Կարելի է և ճաշով միասին՝ 40 ր.։

Հարցնել բնակարան № 19, Լեռնեանների մօտ։ (Կ.) 1106. 2—1

Եղբ. Աւաարգիսովների

այգին բաց է թողնում արտասահմանեան, ռուսական և տեղական լաւ տեսակի ՊՏՂԱՏՈՒ ԾԱՌԵՐ չափաւոր գներով։ Կատալօգներն ուղարկվում են ՁՐԻ։ Հասցէն՝ Ст. Скра (Зак. ж. д.), Авсаркисову.

(չ.ու.կ.) 1045. 15—11

ՆԿԱՐԻՉ

ԱՌԱՔԵԼ ՍԱԳԻՆԵԱՆՑ

Նախկին ուսուցիչ Գէորգեան ճեմարանի և էջմիածնի նկարիչ)

Ընդունում է զուտ հայկական ճաշակի՝ ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ ՆԿԱՐՆԵՐԻ, ԽԱՉՎԱՌՆԵՐԻ, ԽԱՉԿԱԼՆԵՐԻ, նոյնպէս և ՊՈՐՏՐԷՏՆԵՐԻ ու ԴԷԿՈՐԱՑԻԱՆԵՐԻ պատուէրներ նպաստաւոր պայմաններով։ Հասցէն՝ Тифлисъ. Красильная ул., ограда церкви св. Георгія (на Майданѣ).

(ա.օ.) 1089. 10—5

Бухгалтерскіе курсы

Н. В. АБРААМЯНА.

(Тифлисъ, Николаевская, 22)

Рекомендуютъ торговымъ фирмамъ, заводамъ и разнымъ промышленнымъ предпріятіямъ теоретически и практически вполнѣ подготовленныхъ БУХГАЛТЕРОВЪ, КОНТОРЩИКОВЪ, КАССИРОВЪ, КОРРЕСПОНДЕНТОВЪ. Желающихъ просятъ обращаться учредителю курсовъ лично, письменно или по телефону 744.

(Կ.չ.ու.) 1079. 10—6

ԱԿՑԻՕՆԵՐԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

Ս.-ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳԻ ՔԻՄԻԱԿԱՆ ԼԱԲՈՐԱՏՕՐԻԱ

Իզմայլօվսկի պր., № 27.

Պարիզ 1900 թ. ՈՍԿԷ ՄԵԴԱԼՆԵՐ Նիժնի-Նօվգօրօդ 1896 թ.

ՄԱԶԵՐԻ ՀԱՄԱՐ ՔԻՆԱՅԻ ՋՈՒՐ

Ս.-Պետերբուրգի Բժշկական Վարչութեան կողմից թոյլատրված է պատրաստել և վաճառել այդ ջուրը որպէս հակառողջապահական ոչինչ չը պարունակող իր մէջ։

Գլխաւոր պահեստը. Кавказское Т-во Торговли Аптекарскими Товарами—Тифлисъ, Баку, Батумъ.

524. 7—7

Типографія канцеляріи Намѣстника Его Императорскаго Величества на Кавказѣ, Лорисъ-Меликовская улица, домъ казенный.